

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för stad och land

Att skapa en levande och lekfull stad

ETT FÖRSLAG PÅ TEMPORÄR
LANDSKAPSARKITEKTUR SOM
KAN FRÄMJA EN DIALOG OM
EN BRA STADSPLANERING FÖR
BARN OCH UNGA

Andrea Hagerfors
Avdelningen för landskapsarkitektur
Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet,
Uppsala 2017

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitektprogrammet
EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp

Nivå: Avancerad A2E

© 2017 Andrea Hagerfors, e-post andrea.hagerfors@gmail.com

Titel på svenska: Att skapa en levande och lekfull stad - ett förslag på temporär landskapsarkitektur som kan främja en dialog om en bra stadsplanering för barn och unga

Title in English: To Create a Vibrant and Playful City - a Proposal on a Temporary Landscape Architecture that Could Promote a Dialogue on Better Town Planning for Children and Young

Handledare: Petter Åkerblom, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Kerstin Nordin, SLU, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Tomas Oles, SLU, institutionen för stad och land

Omslagsbild: Illustration skapad av författaren, med visst material från skalgubbar.se © Teodor Javanaud Emdén och publicdomainvectors.org.

Foton och illustrationer: Av författaren om inget annat anges

Upphovsrätt: Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Originalformat: A3

Nyckelord: barn, gestaltning, kvalitetskriterier, temporär landskapsarkitektur, unga, stadsplanering

Online publication of this work: <http://stud.epsilon.slu.se>

FÖRORD

Detta är mitt avslutande arbete för examen på landskapsarkitektprogrammet vid Sveriges Lantbruksuniversitet Ultuna. Arbetet handlar om barn och unga i stadsplaneringen och hur man kan utforma temporär landskapsarkitektur till den målgruppen på Fyristorg i Uppsala. Under mina studier har jag blivit allt mer intresserad av att utveckla den fysiska miljön som vi lever i, att den ska bli estetiskt tilltalande, funktionell men också hållbar för framtiden. Temporär landskapsarkitektur är något som har börjat tillämpas mer och mer som en metod för att testa en utformning innan den blir permanent samt för att lyfta viktiga frågor till debatt och diskussion. I början av min utbildning läste jag kursen *Stadsrum för barn och unga* vilket gjorde att jag fick upp ögonen för hur viktigt det är att barns perspektiv värnas om i stadsplaneringen och inte förbises. Jag såg en chans att kombinera dessa områden och få undersöka hur temporär landskapsarkitektur för barn och unga kan se ut samt möjligheten att skapa en plats som kan bli en katalysator för den rådande debatten om bristande barnperspektiv i den täta staden.

Jag vill rikta ett stort tack till alla som har hjälpt mig med mitt arbete. Tack till min handledare Petter Åkerblom som har kommit med värdefulla tips och råd som hjälpt mig framåt under arbetets gång. Slutligen vill jag tacka familj och vänner för allt stöd och uppmuntran jag fått under hela min utbildning.

Andrea Hagerfors

Uppsala 2016

SAMMANDRAG

Syftet med examensarbetet är att visa ett förslag på hur temporär landskapsarkitektur på Fyristorg i Uppsala skulle kunna användas för att skapa en dialog och debatt om barn i staden. En dialog om vad välfungerande stadsrum innebär för barn och unga. Den temporära landskapsarkitekturen undersöks som medel att väcka debatt och lyfta frågan bland allmänheten, politiker och andra kommunala tjänstemän.

För att bidra till att stadsplaneringen tar större hänsyn till barn och unga, hoppas jag att detta examensarbete kan fungera som inspiration för hur kommuner och andra beslutsfattare kan planera för den målgruppen. Temat är aktuellt med tanke på den förtätning som råder idag och riskerna att tappa bort barns och ungas behov. Att lyfta frågan med hjälp av temporär landskapsarkitektur tycks även ligga rätt i tiden då fler och fler tillfälliga installationer har använts i städerna som medel för att lyfta viktiga frågor samt visa invånarna en annan användning av en plats. Temporär landskapsarkitektur kan därför ses som en katalysator för att sätta igång en debatt och skapa en mer attraktiv stad.

Barn och unga hamnar ofta utanför fokus när staden förtätas och utvecklas. Detta kan påverka barns och ungas fysiska utemiljö negativt. En utmaning ligger därför i att kommunala tjänstemän, lokala beslutsfattare och andra aktörer behöver bli bättre på att se barns och ungas behov samt perspektiv. Här har vi som landskapsarkitekter en viktig roll i den framtida stadsutvecklingen för att skapa en socialt hållbar stad för alla.

Slutsatser från förstudien redovisas i ett antal kriterier. Dessa kriterier visar vad beslutsfattare och stadsplanerare kan sträva efter att uppfylla för att ett offentligt stadsrum ska vara välfungerande och inbjudande för barn och unga. De kan vara ett inspirationsmaterial vid bedömning av barnperspektiv och gestaltning av temporär landskapsarkitektur för den målgruppen. De kan också användas som ett analysverktyg för att analysera hur väl en plats fungerar för temporär landskapsarkitektur samt graden av trygghet, säkerhet och attraktivitet. En tillämpning av dem visar vilka kriterier som uppnås och vilka som behöver extra stöd för att kunna uppnås. Kriterierna kommer även att behöva ta hänsyn till platsens befintliga förutsättningar vilket

kommer göra varje plats unik och platsspecifik. Tanken är att det ska bli lättare att integrera barn- och ungdomsperspektiv vid planering av offentliga miljöer.

Information kring planering, gestaltning och vilka avsikter som kan ligga bakom temporär landskapsarkitektur fås genom kontakt med sakkunniga, där tre referensprojekt; *Pallis Popup - Park*, *Public parklet* och *Pocket park Fyrisån* har studerats. De tre referensprojekten väljs för att de visar en spridning i hur temporär landskapsarkitektur kan se ut samt att alla har olika syfte. De visar ett axplock av vad som nyligen har gjorts inom temporär landskapsarkitektur i Uppsala och Stockholm. Referensprojekten utvärderas sedan för att studera hur väl barnperspektivet tas om hand.

De framtagna kriterierna från förstudien tillämpas slutligen för en gestaltning av temporär landskapsarkitektur för barn och unga på Fyristorg i Uppsala. Detta för att konkret visa hur kriterierna kan användas och för att se hur en plats som baseras på dessa kan komma att se ut. Konceptet för gestaltningen är Skeppsbrott.

SUMMARY

The purpose of this thesis is to show a proposal on how temporary landscaping on Fyristorg in Uppsala can be used in order to create a dialogue on children in the city. A dialogue about what well-functioning urban space means for children and young people. The temporary landscape architecture is examined as a means to stimulate debate and highlight the issue among the public, politicians and other municipal officials.

Research question

To achieve the purpose of this thesis, the following research question will be considered:

How can temporary landscaping be used to design Fyristorg with children and young people as the primary target group?

Methods

The study is divided into four parts: 1) Preliminary study - literature studies and a summary from the preliminary study that shows how a functioning place for children may look. 2) Reference projects - examples of completed projects. 3) Design proposal - shows the design proposal and several proposals on temporary activities at Fyristorg. 4) Discussion - the discussion part includes issues, methods and results.

The feasibility study covers the analysis and discussion in literature, mainly studies of children in urban planning as well as studies in temporary landscape architecture. The literature study provides the foundation of knowledge which forms the basis for the criteria developed in the pre-study. The purpose of these quality criteria is that they will serve as a framework for the municipalities and other stakeholders. The idea is to make it easier to integrate a child and youth perspective when planning for urban public spaces.

Three reference projects, Pallis Popup - Park, Public parklet and Pocket park Fyrisån in Stockholm and Uppsala are studied. These studies are conducted by contacting experts on the specific topics. The purpose is to get information about the planning, the design and the intentions behind temporary landscaping. The reference projects are evaluated in order to study how well the child's perspective is taken into consideration.

The final part includes an adaptation of the criteria for children and young people in a design proposal using temporary landscaping at Fyristorg in Uppsala. Fyristorg was selected as the project area because Uppsala municipality had a plan to make Fyristorg a temporary recreation area for children and young people during the late summer of 2016. Work on the design proposal started with an inventory and analysis of the project area in order to get an understanding of the conditions of the site. The site was thereafter analyzed by utilizing the previously developed criteria. The project area's qualities, and limitations, of being a functioning urban space for children were identified. The design proposal is presented in an illustrative manner through a site plan, perspective and sections.

Background

In Sweden all people below eighteen years old are counted as children. In fact, children are representing a fifth of the country's inhabitants. How children and young people grow up is therefore of great importance, not only for contemporary public health, but also for public health in the future. Today there is a problem in that children are becoming unhealthier. The conditions for living an active life has become worse and sedentary lifestyles have become more common. There are several underlying causes; for example the increased distances between areas and the increase of traffic and speeding. This has led to the fact that many of today's parents do not dare to let their children be alone outside in the neighborhood since they feel it is unsafe and dangerous.

According to UNICEF every child has the right to a good upbringing. Children and young people need a good environment to grow up in as this has been shown to promote their health and development. A good outdoor environment can be used by everyone and includes qualities that stimulate play, learning, physical activity, recreation and curiosity. This means that the construction of these outdoor environments need to take into account a number of factors such as technology, functionality, and aesthetics. A good start is to take a site's existing conditions into consideration when planning for a new outdoor environment. These conditions can be taken advantage of in order to utilize the qualities that are already in place at the site.

Good urban public spaces

When places for children and young people are being designed one should take into account a range of factors that affect the site's quality. These factors include ease of use, how well the site invites you to play, recreation and socializing. It is through the design that we can influence and develop a site that has potential for recreation and physical activity.

Temporary landscaping

Temporary landscaping refers to a temporary site in the city which has clearly defined timeframe (it has a clear beginning and a clear end). The temporary can function as a catalyst and can change an entire city. Temporary landscaping can attract many people to a relatively low cost which should be attractive to many local decision makers. By studying how temporary architecture work, new knowledge can be gained and an in-depth discussion of urban planning can be achieved. Temporary landscaping can therefore be used as a strategic approach to urban planning.

Conclusions from the preliminary study

The criteria summarized in the pre-study can be used as inspirational material in assessing the child's perspective and interpretation of temporary landscaping for the target audience. These can be used to analyze how well a site works for temporary landscaping including the site's degree of security, safety and attractiveness. An application of the criteria will show which criteria are achieved and which criteria need extra support to be achieved. The criteria will also need to take into account the site's existing conditions which will make each place unique and site specific. The criteria are presented from the three categories: choice of location for temporary landscaping, security and safety, and attractiveness.

Reference projects

Pallis Popup - Park, Public parklet and Pocket park Fyrisån in Stockholm and Uppsala give inspiration and knowledge regarding the variations of methods within temporary landscaping. Each particular place has its own conditions and the reference projects show how to create attractive temporary landscaping while taking the site's existing qualities into account.

Skeppsbrott - a case for increased debate on the children's perspective in urban planning in Uppsala

The project area Fyristorg is located in Uppsala, Sweden. Fyristorg is a square where there is currently a car and bicycle parking. An inventory and analysis of the site with the criteria developed in the pre-study forms the basis of a design proposal whereas the concept Skeppsbrott was developed and acts as the main idea. Skeppsbrott should be a place of opportunity for both activity and relaxation. The area will offer children and young people an exciting and attractive place to stay. The design proposal for Fyristorg shows the potential to develop the area into an attractive public space that benefits the whole city. A public space where the focus is on the child's perspective.

Discussion

In summary this thesis presents a deeper understanding of the importance of protecting the children's perspective when conducting urban planning. The creation of social and aesthetically pleasing, as well as functional, urban public spaces which focus on children perspectives is an important aspect of sustainable urban development. This thesis illustrate that a child's perspective is needed in the city, and that a place for children contains qualities that attract all people. Temporary landscaping should also be seen as a new and innovative approach to urban development which, in more a playful way, can be the key that unlocks the creation of a more vibrant city.

INNEHÅLL

INLEDNING

Allmänt om stadsplanering idag	9
Förtätningens konsekvenser	10
Vikten av fysisk aktivitet och rörelsefrihet	10
Säkerhetsaspekten ofta ett nödvändigt hinder	10
Lekens betydelse och drivkrafter	11
Ungdomarna och staden	11
Den lärande staden	11
Åldersvänliga städer	12
Temporära platser för barn och unga	12
Sammanfattning	12
Problematisering	13
Syfte	13
Frågeställningar	13
Målgrupp	13
Avgränsningar	13
Begreppsförklaring	13

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Förstudie	14
Referensprojekt	15
Gestaltning	15

GODA OFFENTLIGA STADSRUM

Goda offentliga stadsrum	16
Stadsrummets kvaliteter ur ett barnperspektiv	17
Zonering	17
Trygghet	17
Faktaruta - Kvaliteter för barn och ungas utemiljöer vid förskola och skola	18
Funktioner för barn och unga	19
Aktiviteter för olika åldersgrupper	19
Sammanfattning	19

TEMPORÄR LANDSKAPSARKITEKTUR

Temporär Landskapsarkitektur	20
Förändringar som driver temporära fenomen	21
En metod för stadsförbättring	22
Projektområdets storlek	22
Att välja en lämplig plats	22
Sammanfattning	22

Slutsatser från förstudien	23
----------------------------------	----

REFERENSPROJEKT

Stockholm och Uppsala	25
Pallis, Popup-park	26
Reflektion	26
Public parklet	27
Reflektion	27
Pocket park Fyrisån	28
Reflektion	28
Sammanfattning	28

SKEPPSBROTT- ETT SLAG FÖR DEBATT OM ETT ÖKAT BARNPERSPEKTIV I STADSPLANERINGEN I UPPSALA

Uppsala	29
Fyristorg	30
Inventering	30
Analys	31
Gestaltning	33
Gestaltningsprogram	33
Idé och koncept - Skeppsbrott	33
Elementen som utgör konceptet Skeppsbrott	33
Skeppsbrott på Fyristorg	34
Material och funktioner	37
Aktivitetsprogram	38

DISKUSSION

Metod och arbetsprocess	40
Förstudien	41
Referensprojekt	41
Gestaltning	41
Slutsatser från förstudien	41
Barnperspektivet i staden	41
Ny metod för stadsutveckling	42
Kriterier för ett välfungerande stadsrum för barn och unga	42
Slutsatser från gestaltningen	42
Framtida frågeställningar	43
Slutord	43

KÄLLFÖRTECKNING

Skriftliga referenser	44
Figur- och bildförteckning	45

INLEDNING

ALLMÄNT OM STADSPLANERING IDAG

Våra städer är i ständig utveckling och för att vi ska skapa attraktiva offentliga stadsrum i staden innebär det att vi behöver ta hänsyn till de människor som lever och bor där. Stadens offentliga rum tillhör oss alla och olika individer och åldersgrupper har varierande behov samt uppfattningar om vad som är livskvalitet och vad som bidrar till en attraktiv stad. Detta ställer krav på hur staden ska se ut och vad den ska erbjuda. Medborgarnas behov är ofta motstridiga vilket innebär att vi behöver ta hänsyn till de människor som berörs och ta reda på vilka behov, förväntningar och önskemål de kan ha. Genom att göra det skapas förutsättningar för att skapa ett hållbart samhälle med både livfulla och lugna platser.

Barn och unga hamnar ofta utanför fokus när staden förtätas och utvecklas. Detta kan påverka barns och ungas fysiska utemiljö negativt. En utmaning ligger därför i att kommunala tjänstemän, lokala beslutsfattare och andra aktörer behöver bli bättre på att se barns och ungas behov samt perspektiv. Här har vi som landskapsarkitekter en viktig roll i den framtida stadsutvecklingen för att skapa en socialt hållbar stad för alla.

För att bidra till att stadsplaneringen tar större hänsyn till barn och unga, hoppas jag att detta examensarbete kan fungera som inspiration för hur kommuner och andra beslutsfattare kan planera för den målgruppen. Temat är aktuellt med tanke på den förtätning som råder idag och riskerna att tappa bort barns och ungas behov. Att lyfta frågan med hjälp av temporär landskapsarkitektur tycks även ligga rätt i tiden då fler och fler tillfälliga installationer har använts i städerna som medel för att lyfta viktiga frågor samt visa invånarna en annan användning av en plats. Temporär landskapsarkitektur kan därför ses som en katalysator för att sätta igång en debatt och skapa en mer attraktiv stad.

FN:s barnkonvention menar att alla som är under arton år räknas som barn (Unicef 2016). I Sverige representerar barn en femtedel av vårt lands invånare (Boverket 2015a, s 9). Folkhälsoforskaren Johan Faskunger (2008, s 11) hävdar att hur barn och unga växer upp har stor betydelse för både dagens folkhälsa men även hur hälsosamma vi kommer att vara i framtiden. Enligt Faskunger finns det en problematik i att dagens barn blir alltmer ohälsosamma där en stillasittande livsstil har blivit allt vanligare samtidigt som förutsättningarna för att leva ett aktivt liv har blivit sämre. Det finns flera bakomliggande orsaker;

ökande avstånd mellan områden, mer biltrafik och bilister som kör för fort. Faskunger menar att detta har lett till att dagens föräldrar inte vågar låta sina barn vara ensamma i bostadsområdet då de upplever det som otryggt och farligt.

Boverket (2015a, s 9) menar att enligt FN:s barnkonvention har varje barn rätt till en god uppväxtmiljö. Enligt Boverket behöver barn och unga bra miljöer att växa upp i då dessa har visat sig främja deras hälsa och utveckling. En bra utemiljö vid förskola och skola ska till exempel kunna användas av alla och innehålla kvaliteter som stimulerar lek, lärande, fysisk aktivitet, rekreation och nyfikenhet (Boverket 2015a, s 79). Detta innebär att anläggandet av dessa utemiljöer behöver ta hänsyn till en rad faktorer, så som teknik, funktion och estetik. Boverket menar vidare att det är bra att utgå från platsens befintliga förutsättningar när en ny skolgård planeras för att ta tillvara på det kvaliteter som finns på platsen idag.

Förtätningens konsekvenser

Kampen om utrymmet i städerna är en högst aktuell fråga då urbaniseringen i Sverige ökar, menar Thorbjörn Andersson (2015), landskapsarkitekt och professor vid SLU. Flera stadsplanerare, politiker och byggbolag vill ha tätare städer vilket leder till att det blir svårt att uppfylla alla behov som finns då allt inte får plats när staden förtätas. Som negativt exempel tar Andersson upp stadsdelen Årstadal i Stockholm. Där får varje barn på förskolan endast 5 m² yta trots att det finns riktlinjer att barn bör ha 40 m² yta var. Den nya stadsdelen är så tät vilket gör att solen inte når ner på gårdarna. Andersson menar att stadsplanerare och politiker ställs inför ett dilemma, vad kan vi offra och till vilket pris?

Anna Lenninger (2013), landskapsarkitekt, bygger sitt resonemang på att lokala beslutsfattare och andra aktörer tycks vara eniga om betydelsen av fysisk aktivitet för barn och unga. Lenninger menar dock att detta tummas på i stadsplaneringen när stadens ska förtätas och olika intressen finns om marken. Då är det ofta svårt att argumentera om barns behov trots att barnkonventionen finns. Lena Jungmark, landskapsarkitekt, och Petter Åkerblom (2015, s 37), agronomie doktor och landskapsarkitekt samt koordinator för Staden och barnen på Tankesmedjan Movium vid SLU, menar att det har blivit allt vanligare att samnyttja mark i städerna vilket är en konsekvensen av minskade ytor för barn. Detta kan leda till ett högt slitage på stadens parker då det är dit barn och unga får gå när

de ska vara utomhus när deras egen skolgård inte räcker till. Enligt Jungmark & Åkerblom är ett annat alternativ att anlägga utemiljöer för förskola och skola på taken, men det ska ses som ett komplement och inte som en ersättning för skolgårdar på marknivå. Detta då takgårdar inte är tillgängliga för barn när inte en vuxen är närvarande.

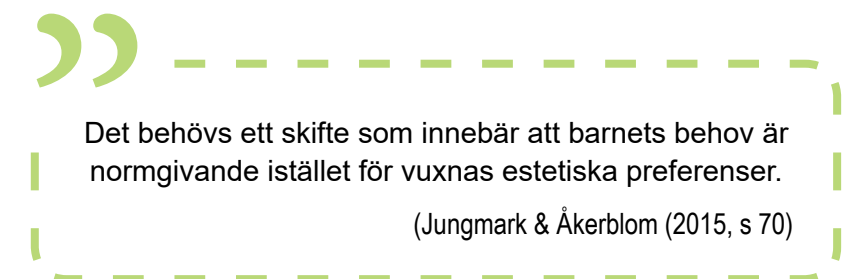
Vikten av fysisk aktivitet och rörelsefrihet

Många barn rör på sig alldeles för lite vilket är problematiskt då fysisk aktivitet är en viktig faktor för att barn ska må bra både fysiskt och psykiskt idag och i framtiden (Faskunger 2008, s 6). Barn och unga är mindre fysiskt aktiva idag än vad dom var för ett tjugotal år sedan och mängden stillasittande aktiviteter har ökat. Enligt Faskunger kan detta leda till att barn får typ 2-diabetes, depression, övervikt och ben-skörhet när de blir äldre. Faskunger menar att en anledning till den ökande mängden stillasittande kan vara att barns möjligheter att på egen hand röra sig i bostadsområdet och i staden har minskats. Jungmark & Åkerblom (2015, s 15) hävdar att dagens barn inte har samma rörelsefrihet som tidigare generationer vad gäller att på egen hand utforska sin närmiljö. Jungmark & Åkerblom menar att barn rör sig allt mindre och att det till största delen handlar om ändrade trafikförhållanden och att dagens föräldrar är mer oroliga över att de ska hända något. Rörelsefrihet handlar om barns och ungas möjligheter att på egen hand få utforska den offentliga utemiljön (Faskunger 2008, s 12). Att inte låta barn på egen hand lära sig bemästra sin omgivning leder till en minskad kunskap om staden, platser och natur (Jungmark & Åkerblom 2015, s 15). Att stadsbyggandet ska underlätta för barns rörelsefrihet står också helt i linje med samhällets skyldighet gentemot barnkonventionen (Boverket 2015a, s 34).

För att skapa barnvänliga städer behövs ett helhetsperspektiv då det inte räcker med enstaka miljöer som är anpassade för barn, så som lekplatser och skolgårdar (Faskunger 2008, s 6). Jungmark & Åkerblom (2015, s 15) menar att förskolan och skolan behöver stimulerande utemiljöer där grönska och platsens storlek är viktiga aspekter för barns utveckling. Detta då spännande utemiljöer tränar barns fysik, motorik och kreativitet. För att uppmuntra till mer utevistelse behöver även platsen vara trygg, säker och stödja barns lek (Faskunger 2008, s 6). Att främja en fysiskt aktiv livsstil och beakta barns behov i planeringen är därför en viktig fråga för myndigheter och andra beslutsfattare (Faskunger 2008, s 11).

Säkerhetsaspekten ofta ett nödvändigt hinder

Anna Lenninger och Titti Olsson (2011), journalist och redaktör på Tankesmedjan Movium vid SLU, menar att alla utemiljöer behöver även vara säkra för att underlätta för barns lek. Men en problematik det medför är att de vuxna ofta försvårar för leken då de skapar platser som är för reglerade och inte fungerar som ett stöd. Platser för barn borde även vara föränderliga precis som barnen själva och de borde själva få möjlighet att sätta sin egen prägel på platsen. Lenninger & Olsson menar att dagens ideal vad gäller stadsbyggande är att det ska vara estetiskt tilltalande och att då även platser för barn utformas på det sättet. Jungmark & Åkerblom beskriver det så här:

Det behöver vara balans mellan säkerhetsaspekter och barns möjligheter att leka i en inspirerande och utmanande utemiljö vid förskola och skola (Jungmark & Åkerblom 2010, s 122). Barn bör själva få bedöma sin miljö och lära sig bemästra den genom att ta risker. Detta kan innebära skrubbsår, stukningar och blåmärken men barn behöver lära sig sätta gränser för sin egen förmåga, vilket är centralt för en allsidig utveckling. Jungmark & Åkerblom menar att utemiljön ska vara säker och att trasig och farlig utrustning inte får accepteras, dock kan utemiljön trots att den är säker stimulera barns motorik, fysiska och psykiska förmågor.

Barn bär alltid med sig leken och leker vart som helst menar Edith Ugrai, stadsträdgårdsmästare, (Lenninger och Olsson 2006, s 130). Därför är det viktigt att den fysiska miljön i staden är säker och att barnen kan röra sig fritt i en miljö som lockar till lek. Ugrai menar att det inte handlar om att skapa lekplatser här och där i staden utan att göra hela staden lekvänlig. Ugrai menar att en miljö som ska vara spännande och utmanande inte kan vara hundra procentigt säker (Lenninger och Olsson 2006, s 135).

Lekens betydelse och drivkrafter

Leken är en viktig del under barns uppväxt. När de är ute och leker tränar de sin kropps- och självkänedom och sociala kompetens om leken sker tillsammans med andra barn (Jungmark & Åkerblom 2015, s 16). Lenninger & Olsson (2011) beskriver leken som ett livsvillkor där leken är viktig för att barn ska växa upp på ett bra sätt. Lena Nyberg, dåvarande Barnombudsman, beskriver betydelsen av leken så här i Faskunger (2008):

”Det är viktigt att låta barn vara barn och att låta ungdomstiden innehålla massor av lek och olika uttryckssätt. Genom leken utvecklar barnet sin fantasi, kreativitet och får möjlighet att uttrycka och bearbeta känslor och tankar. Leken har en stor och viktigt betydelse för barns utveckling under hela uppväxten och skapar förutsättningar för att öka självkänsla och självkänedom.

(Faskunger 2008, s 11)

Lenninger & Olsson (2011) menar fortsättningsvis att lek kan uppstå när som helst och var som helst oavsett om det är på en lekplats eller inte. En bra plats för lek är en plats som inspirerar barn i leken och som gör att de känner sig trygga på platsen. Boverket (2015b, s 123) hävdar att utemiljöer för barn och unga bör främja deras möjligheter att på eget bevåg ta risker och utmana sig själva, detta som en del av deras fysiska och psykiska utveckling.

Lieberg (1994, s 212) menar att användandet av stadens offentliga rum varierar beroende på hur gamla barnen är. Barn i åldrarna 7-12 år använder utemiljön i större utsträckning, så som gator, parkeringar och lekplatser. Därefter minskar användandet av utemiljön när barnen blir äldre men ungdomar rör sig däremot på större geografiska områden. Lieberg menar att de då utforskar och lär känna nya platser och på så sätt utvidgar sitt kunnande om staden. Enligt Lieberg är pojkar mer benägna än flickor att röra sig längre bort från bostaden.

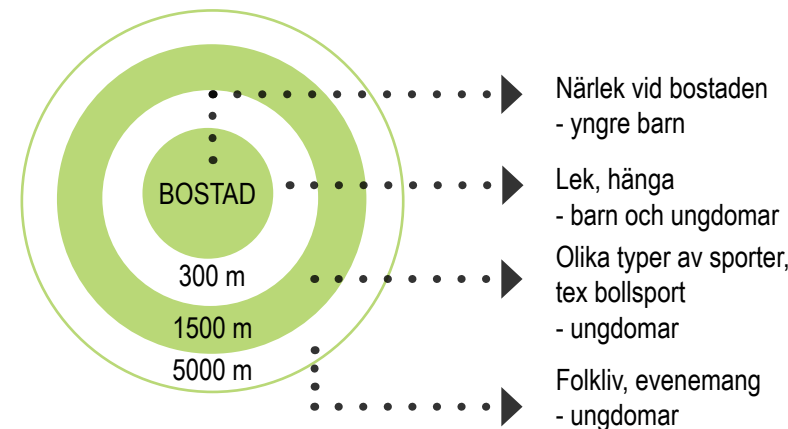

Fig. 1. Förhållandet mellan användningen av utmiljön skiljer sig åt beroende på hur gamla barnen är. Efter Uppsala kommun (2013), s 6.

Ungdomar och staden

Ungdomsforskaren och urbansociologen Mats Lieberg har studerat ungdomars sätt att använda sig av staden. Lieberg menar att ungdomar sticker ut i staden med sitt beteende (Lenninger & Olsson 2006, s 218). Enligt Lieberg har ungdomstiden setts som en problemtid under lång tid av samhället, där ungdomar ofta ses som stökiga och högljudda. Ett problem som uppstår är att de vuxna ofta ser alla ungdomar som en homogen grupp vilket inte är fallet, utan det finns en mångfald av olika intressen och personlighetstyper (Lenninger & Olsson 2006, s 218). Lieberg (1994, s 187) menar att tonåringar använder sig av de offentliga rummen för att träffas och umgås men att staden också fungerar som en tillflyktsort där de kan dra sig undan de vuxna. Staden lär även ungdomar att bli vuxna. Ungdomar sätter ofta sin egen prägel på de offentliga rummen om de finner dem för understimulerande. Detta leder ofta till konflikter mellan ungdomar och vuxna (ibid., s 206). För att stadsrummen ska attrahera ungdomar bör de ha en mångfald av aktiviteter då ungdomar söker sig till platser där de händer något (ibid., s 207). Ungdomar vill skapa en egen frizon. Lieberg beskriver begreppet frizon som en plats där vuxna har lågt inflytande, en plats som inte är alltför styrd utan där vad som helst kan hända och att det även ska finnas möjligheter att fritt pröva aktiviteter som inte ska ses som alltför förutsägbara. Ungdomar söker sig ofta till torg, gator och andra livliga platser i staden där de kan få vistas utan kontroll från de vuxna men där det samtidigt kan hända något spännande (ibid., s 211). Det går dock inte att planera för frizoner utan de uppkommer spontant (ibid, s 228).

Lieberg har delat in ungdomar i tre olika kategorier som speglar deras sätt att använda stadens offentliga rum (ibid., ss 214-215).

- Hemorienterade ungdomar
- Kamratorienterade ungdomar
- Föreningsorienterade ungdomar

I den första gruppen finns hemorienterade ungdomar som mest är hemma och som nästan aldrig är nere i centrum eller vistas i bostadsområdet. I den andra kategorin finns kamratorienterade ungdomar, de tillbringa mycket av sin fritid tillsammans med kompisar ute i bostadsområdet. Den sista kategorin spenderar det mesta av sin lediga tid i olika typer av föreningar, enligt Lieberg. Detta innebär att de vistas mer utanför stadsdelen än i den vilket gör att de behöver bli skjutsade dit av föräldrar.

Den lärande staden

De tre grupperna av ungdomar som tidigare har diskuterats har lärt sig olika saker av staden då de använder den på olika sätt (ibid., s 218). De kamratorienterade använder i störst utsträckning den närliggande miljön intill bostaden. Lieberg menar att detta gör att de får en bra lokalkänedom av bostadsområdet, dock leder det till att de är ovana vid innerstadsmiljön när de periodvis söker sig dit. Dessa ungdomar utgör den största delen av de ungdomar som vi ser ute i bostadsområdena och i staden. Det är dessa ungdomar som skapar sina egna frizoner där de känner sig trygga och skyddade från de vuxnas kritiska blickar (ibid, s 215).

De föreningsorienterade lär sig, genom sina resor inom föreningarna, använda många olika offentliga rum vilket gör att de blir vana vid att använda olika typer av stadsrum (ibid., s 215). När de söker sig in till innerstaden gör de det för att träffa kompisar, där de till exempel sitter på något café och går på bio. De är trygga och säkra i innerstaden (ibid., s 219).

Skillnaden mellan dessa två grupper och den hemorienterade gruppen är att de två tidigare grupperna som söker sig ut till stadens offentliga rum får bättre kunskap om staden och hur man ska bemästra den (ibid., s 219). Detta gör att de skaffar sig olika erfarenheter beroende på vilken av de tre kategorierna de tillhör (ibid., s 215). Enligt Lieberg handlar det om kompetensutveckling där ungdomar inhämtar kunskap som de kan använda

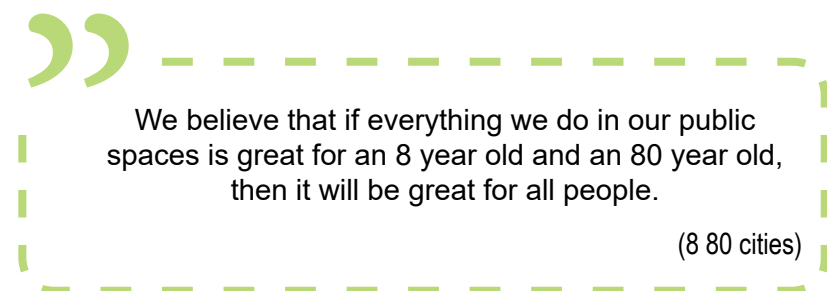

da och som också kvalificerar dem för vuxenlivet. Han menar att en betydelsefull del i ungdomars lärande av staden och deras upplevelse av frihet är att de i staden är anonyma. Lieberg (1994, s 220) menar fortsättningsvis att ungdomars kontakter med främlingar och att befinna sig i anonyma stadsmiljöer är en viktig läroprocess och social funktion.

Åldersvänliga städer

En av vår tids största utmaningar är att skapa en stad med plats för alla oavsett ålder, som uppmuntrar till fysisk aktivitet och är hälsosamma, menar Gil Penalosa, ordförande för organisationen 8 80 cities och Amanda O'Rourke (2015), planeringsarkitekt och miljöbiolog. Enligt Penalosa & O'Rourke ska de offentliga rummen i staden vara säkra och riskfria att röra sig i. Där ska barn kunna ta sig själva till skolan utan att föräldrar är med. Är staden inte säker och riskfri behöver den förändras. Penalosa & O'Rourke menar fortsättningsvis att stadens offentliga rum ska spegla de människor som bor i staden. De beslut vi tar idag kommer att påverka flera generationer framåt.

Gil Penalosa är grundare för den internationellt erkända ideella organisationen 8 80 cities som är baserad i Kanada (8 80 cities). Organisationens vision är följande:

8 80 cities arbetar mot att förbättra livskvaliteten för människor i städerna genom att öka rörelsefriheten och genom att skapa mer levande och hälsosamma offentliga rum. Ett problem enligt organisationen är att vi måste sluta att bygga städer som om alla vore 30 år och atletiska. På alltför många platser i städerna är det högt trafikerade vägar med smala gång- och cykelvägar. Det påverkar barns och äldres rörelsefrihet negativt. Tillgängligheten är därför en viktig pusselbit för att skapa åldersvänliga städer. Det handlar enligt 8 80 cities om att skapa offentliga platser som människor i alla åldrar och med olika fysiska förmågor kan njuta av året runt. Frågor man bör ställa sig är därför om plat-

serna är tillräckligt attraktiva för att människor vill tillbringa en timme, en eftermiddag eller en hel dag där? Vad gör man där på vintern och sommaren? Behövs det fler aktiviteter och objekt på platsen eller behövs det en bättre infrastruktur för att lätt kunna ta sig dit?

Lieberg (1994, s 223) menar att ungdomar i staden ofta saknar platser där de kan dra sig undan på samma sätt som vuxna kan. De blir därför tvungna att vistas på offentliga miljöer när de vill vara för sig själva. Enligt Lieberg (1994, s 224) leder detta till att ungdomar skapar egna platser av de offentliga rummen för att de ska passa deras behov. När de försöker att skapa egna privata platser i de offentliga rummen uppstår det lätt en konflikt med andra som också vill använda platsen. Lieberg menar att det vanligaste sättet som ungdomar använder det offentliga rummet är just att privatisera och skapa tillfälliga platser. Två exempel är när ungdomar efter skolavslutningen samlas tillsammans i en park för att fira att sommarlovet har börjat eller när ett gäng ungdomar ställer upp sina mopeder på torget och "hänger" där. En viktig anledning till att de vill vara i innerstaden är att de kan visa upp sig, pröva och överskrida gränser (Lieberg 1994, s 223).

Temporära platser för barn och unga

För ungdomar behöver inte platserna vara färdiga från början, utan det kan räcka att markera att det är en plats där något kan ske, menar Lieberg (Lenninger och Olsson 2006, ss 227-228). De aktiviteter som kan komma att ske på platsen kan man utveckla med de som ska vistas där. Enligt Lieberg är det viktigt för ungdomar att platser är flexibla och föränderliga och att det är något som stadsplanerare borde ta hänsyn till. Det behövs fler mindre platser där vissa behov hos just en grupp kan tillgodoses. Lieberg menar fortsättningsvis att han inte tror att man kan planera bra miljöer för barn och unga som är stationära.

Titti Olsson (2013) menar att temporär landskapsarkitektur till största delen handlar om att skapa något nytt på en plats vilket leder till att människor får en ny relation och känsla till just det offentliga stadsrummet. Enligt Olsson kan detta vara positivt för platsen om det sedan är tänkt att det ska byggas något permanent där. Hon menar att det finns flera kvaliteter i det tillfälliga, då det oftast är enklare och mer robust. Enligt Olsson visar den temporära landskapsarkitekturen på möjligheter och skapar lekfulla miljöer som stimulerar till lek.

Bild 3. Barn har skapat sin egen temporära koja

Sammanfattning

Barnets natur är att tänja på sina gränser och att ständigt lära sig att bemästra nya saker. I förhållande till hur gamla barnen är rör de sig allt längre bort från bostaden och utforskar nya områden. Barn och unga leker inte bara på iordningställda platser utan de kan leka och hänga när som helst och var som helst. Problemet är att rörelsefriheten är begränsad i dagens städer och den stadsplanering som är idag främjar inte barnens rörelsefrihet och deras möjligheter att "leva ut sin natur". Kunskap finns om barns natur och beteende i lekmiljöer och skolor. Stadsplanerare borde därför ha det i åtanke när de utformar städerna för att planera för en stad med större rörelsefrihet och platser som attraherar barn och unga.

Hur kan stadsplanerarna få upp ögonen för detta i praktisk planering? En metod är att använda sig av temporär landskapsarkitektur som borde passa särskilt bra för barn då det temporära speglar barns egen oförutsägbarhet och lekfullhet.

PROBLEMATISERING

Det finns olika metoder för att väcka uppmärksamhet och fånga upp barns och ungas behov i stadsplaneringen. En metod är temporär landskapsarkitektur. Temporär landskapsarkitektur för barn och unga kan ses som en katalysator för att sätta igång en debatt och diskutera frågan om barnperspektivet i stadsplaneringen. Att använda temporär landskapsarkitektur kan vara en ny metod vid utformning av stadens offentliga rum (Bishop & Williams 2012, s 220).

Utvecklingspotentialen för hur temporär landskapsarkitektur med barnperspektiv kan se ut bedöms som stor då väldigt lite sådant har gjorts för den målgruppen. Däremot finns det idag mycket litteratur om hur hälsosamma och utvecklande miljöer kan se ut för barn och unga. Ämnet är även aktuellt i och med förtätningen av städerna och risken för att tappa barn och ungas behov (Andersson 2015).

Jag är nyfiken på att undersöka hur temporär landskapsarkitektur kan användas för att stadsplanerare och politiker ska få upp ögonen för barns och ungas behov.

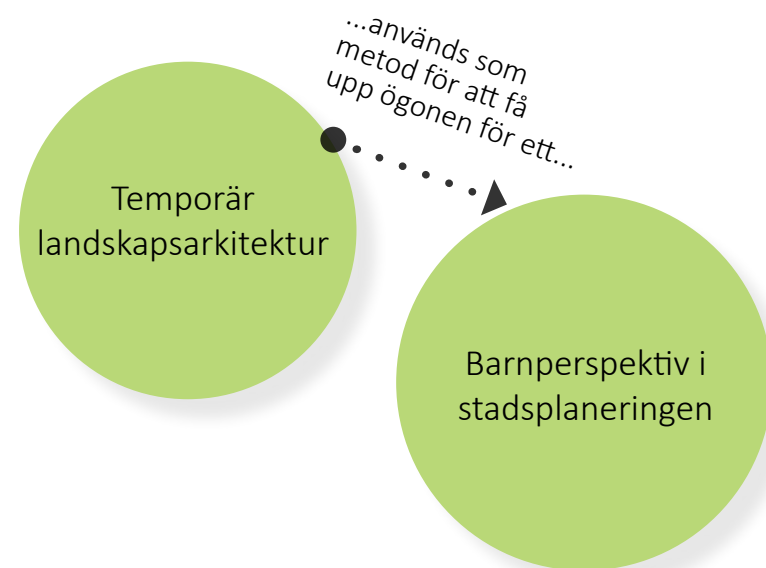

Fig. 2. Arbetets två problemområden

Uppsala kommun hade som idé att Fyristorg temporärt skulle bli en plats för barn och unga under sensommaren 2016. Att få möjligheten att ta fram ett gestaltungs-förslag för en temporär installation på Fyristorg för barn och unga kändes spännande och utmanande vilket gjorde att jag valde att arbeta vidare med Fyristorg i Uppsala. Fyristorg valdes därför ut som område för den temporära landskapsarkitekturen för barn och unga. I nuläget är där en bilparkering men torget planeras att få en ny funktion i Uppsala. Planeringen är ännu i ett tidigt skede och det fanns därför möjligheter att visa allmänheten en annan möjlig användning av platsen.

SYFTE

Syftet med examensarbetet är att visa ett förslag på hur temporär landskapsarkitektur på Fyristorg i Uppsala skulle kunna användas för att skapa en dialog och debatt om barn i staden. En dialog om vad välfungerande stadsrum innebär för barn och unga. Den temporära landskapsarkitekturen undersöks som medel att väcka debatt och lyfta frågan bland allmänheten, politiker och andra kommunala tjänstemän.

FRÅGESTÄLLNING

För att uppnå syftet ställdes följande frågeställning:

Hur kan Fyristorg utformas med hjälp av temporär landskapsarkitektur med barn och unga som målgrupp?

MÅLGRUPP

Arbetet riktar sig till allmänheten, landskapsarkitekter, planerare och beslutsfattare som diskuterar och utvecklar metoder för att förstärka barnperspektivet i stadsplaneringen.

AVGRÄNSNINGAR

Arbetet är tematiskt avgränsat att omfatta barn och unga i åldrarna 2-18 år och hur deras intressen kan lyftas genom att använda temporär landskapsarkitektur i den offentliga

miljön. De yngre barnen kommer dit tillsammans med föräldrar, förskole- och skolpersonal medan de äldre barnen kan ta sig dit på egen hand via aktiv transport eller lokaltrafik. Andra besökare i staden är välkomna att besöka platsen. Platsens befintliga förhållanden så som kantsten arbetas in i projektet medan parkeringsautomaten och cykelställen tillfälligt plockas bort.

Arbetet kommer inte gå in på djupet med säkerhetsaspekten utan kommer endast att beröra ämnet lätt. Geografiskt avgränsas arbetet till Fyristorg och den närliggande omgivningen. Tidsmässigt avgränsas arbetet till en termin motsvarande 30 hp. Gestaltningen ska ses som ett förslag och inte en färdig projektering.

BEGREPPSFÖRKLARING

Nedan följer en förklaring till de begrepp som används i arbetet.

Barn ses i arbetet som alla barn under 12 år.

Unga ses i arbetet som barn mellan 12 och 18 år.

Temporär landskapsarkitektur är ett tillfälligt tillägg i staden med en tidsperiod som har en tydlig början och ett tydligt slut (Bishop & Williams 2012, s 5).

Lekplats är en traditionell lekplats med klassiska lekredskap. Det är en specifikt avgränsad plats för barn och möjligheterna till aktivitet sker på separata lekredskap. Det skapar begränsningar då lekplatsen inte alltid hjälper till att stimulera barns lek (Mårtensson ur Lenninger och Olsson 2006, s 16).

Offentligt stadsrum är en plats som är öppen och tillgänglig för alla. Här samlas flera olika människor vilket gör att det offentliga stadsrummet ska ha funktioner som passar ett större åldersspann. Det handlar om att skapa offentliga platser som människor i alla åldrar och med olika fysiska förmågor kan njuta av året runt (8 80 cities).

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Bild 4

Arbetet delas upp i fyra delar: 1) Förstudie - litteraturstudier och slutsatser från förstudien som visar hur en välfungerande plats för barn och unga kan se ut. 2) Referensprojekt - exempel på genomförda projekt. 3) Gestaltning - visar gestaltungsförslaget och flera förslag på temporära aktiviteter på Fyristorg. 4) Diskussionen - diskuterar frågor, metod och resultat.

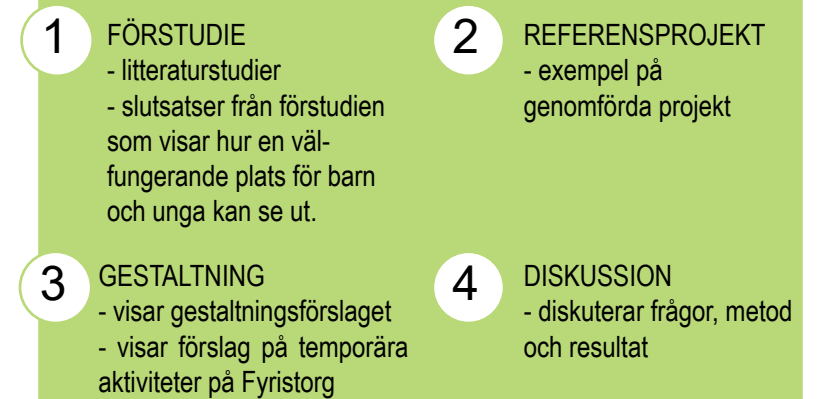

Fig. 3. Schematisk bild över min arbetsprocess under januari-augusti 2016

FÖRSTUDIE

För att få en uppfattning om vad som redan berörts gällande barn och unga samt temporär landskapsarkitektur, började förstudien med att studera den aktuella diskussionen rörande dessa faktorer i stadsplaneringen och i miljöer utformade för barn. Litteraturstudien utgick från böcker och skrifter som berör barn i staden samt temporär landskapsarkitektur. Gällande barn har jag även studerat lekmiljöer, inte bara de som finns i staden utan även skolgårdsmiljöer. Detta då det finns mycket forskning kring hur skolgårdar bör vara utformade för att främja barns behov av rörelse och lek. Sökorden som användes var *stadsplanering* och *barn och unga* tillsammans med *temporär landskapsarkitektur*. Litteraturen skulle svara på följande frågor:

- Vilka argument finns det för att ta med barnperspektiv i planeringen?
- Vad är temporär landskapsarkitektur?
- Hur kan temporär landskapsarkitektur användas i staden?

Litteraturen som användes var mestadels svensk och syftet med källorna är att de ska ge en god kunskapsbas inom ämnet. Referenslitteratur som har varit betydelsefullt för arbetet är:

- *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö* (2015) av Boverket.
- *Skolgården - förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar* (2015) av Lena Jungmark och Petter Åkerblom.
- *Lek äger rum* (2006) av Anna Lenninger och Titti Olsson.
- *Ungdomarna, staden och det offentliga rummet* (1994) av Mats Lieberg.
- *Cities for people* (2010) av Jan Gehl.
- *The Temporary City* (2012) av Peter Bishop och Lesley Williams.

Dessa referenser ger en god kunskapsbas och resultatet från förstudien sammanfattas i ett antal kriterier. Dessa kriterier visar vad beslutsfattare och stadsplanerare kan sträva efter att uppfylla för att ett offentligt stadsrum ska vara välfungerande och inbjudande för barn och unga. Kriterierna kan vara ett inspirationsmaterial vid bedömning av barnperspektiv och gestaltning av temporär landskapsarkitektur för den målgruppen, där en tillämpning av dem visar vilka kriterier som uppnås och vilka som behöver extra stöd för att kunna uppnås. Tanken är att det ska bli lättare att integrera ett barnperspektiv vid planering av offentliga miljöer.

REFERENSPROJEKT

Information kring planering, gestaltning och vilka avsikter som kan ligga bakom temporär landskapsarkitektur fås genom kontakt med sakkunniga, där tre referensprojekt; *Pallis Popup - Park*, *Public parklet* och *Pocket park Fyrisån* har studeras. De tre referensprojekten valdes för att de visar en spridning i hur temporär landskapsarkitektur kan se ut samt att alla har olika syfte. De tre referensprojekten visar ett axplock av vad som nyligen har gjorts inom temporär landskapsarkitektur i Uppsala och Stockholm. Referensprojekten utvärderas sedan för att studera hur väl barnperspektivet tas om hand.

De frågor som ställs rörande referensprojekten är:

- När genomfördes projektet?

- Vad var tanken bakom den temporära installationen?
- Vilka professioner har medverkat?
- Hur genomfördes projektet?
- Hur har reaktionerna varit?

Första kontakt med de sakkunniga togs via mail i februari 2016 och därefter skedde fortsatt kontakt via mail eller genom telefon beroende på vad som passade de sakkunniga bäst. Mina kontaktpersoner för de tre projekten var Erik Kiltorp (*Pallis Popup Park*), Nerja Lagumdžija (*Public parklet*) och Michael Gates Carlsson (*Pocket park Fyrisån*).

GESTALTNING

Arbetet med gestaltningsförslaget började med en inventering och analys av projektområdet för att få en förståelse för platsens befintliga förutsättningar. Under inventeringen studerades platsens läge i staden och dess utformning så som den ser ut idag. Därefter analyserades platsen med de i förstudien framtagna kriterier där projektområdets kvaliteter och begränsningar för att vara ett fungerande stadsrum för barn identifierades. Sedan togs ett gestaltningsprogram fram som baserades på förstudien, referensprojekten samt inventeringen och analysen av platsen. Programmet visade vad som var bra och vad som behövdes kompletteras för att projektområdet skulle skapa en debatt om barn i staden. Programmet redovisades i form av en punktlista.

I gestaltningsprocessen användes tidskisser för att förstå platsens huvuddrag, dessa skissades för hand. Tidskiss är en metod där flera idéer snabbt testas vilket gör att den kreativa processen lättare kommer igång. Konceptet arbetades därefter fram. Konceptet fungerar som den övergripande och bärande idén samtidigt som det ska underlätta vid framtagandet av gestaltningsförslaget.

Gestaltningsförslaget redovisades genom en situationsplan, perspektiv och sektioner. Principskisser användes också för att visa förslagets idéer och lösningar av olika funktioner på ett enkelt och tydligt sätt.

GODA OFFENTLIGA STADSRUM

GODA OFFENTLIGA STADSRUM

Arkitekten Jan Gehls, författaren till boken *Cities for people*, teorier om hur vi ska skapa livfulla, säkra och hållbara städer utgår alla från att vi ska använda människan som utgångspunkt (Gehl 2010, s 6). För att skapa en sådan stad är det viktigt att människor inbjuds till att röra sig i de offentliga rummen men även att uppehålla sig där. När stadsrummen är utformade efter den mänskliga skalan ökar sociala interaktioner och människor har lättare för att vara fysiskt aktiva och få rekreation (Gehl 2010, s 19). För att skapa inbjudande och aktiva stadsrum där människor kan uppehålla sig och inte bara passera igenom är det viktigt att stadsrummet ska vara tryggt och säkert, innehålla sittmöjligheter, vara tillräckligt stort samt erbjuda kvalitet (Gehl 2010, s 21). Klimatet spelar också en stor roll för hur de offentliga rummen i staden används där ett bra mikroklimat är viktigt för att platsen ska användas. Stadsliv kan även ses som en urban attraktion då människor söker sig till platser där det befinner sig andra människor och där det "händer saker" (Gehl 2010, s 25). Gehl beskriver det så här:

Faced with the choice walking down a deserted or a lively street, most people would choose the street with life and activity.

(Gehl 2010, s 25)

Enligt Gehl (2010, s 21) skiljer sig de aktiviteter som sker i de offentliga miljöerna på om de är nödvändiga aktiviteter eller frivilliga aktiviteter som i sin tur påverkar de sociala aktiviteterna. Nödvändiga aktiviteter är aktiviteter som människor utför oavsett hur den offentliga miljön ser ut, som till exempel att åka till jobbet eller skolan. Frivilliga aktiviteter är aktiviteter som människor vill göra om den offentliga miljön har en bra kvalitet. Det kan vara att sitta och njuta av vädret eller att klättra i ett träd. Om det finns goda offentliga stadsrum gör det att människor vill stanna kvar där vilket gör att till exempel barn vill leka och uppehålla sig på en plats (Gehl 2010, s 20). Att människor utför nödvändiga och frivilliga aktiviteter på en plats är en förutsättning för om det ska ske sociala aktiviteter på platsen. Sociala aktiviteter är all form av social interaktion mellan människor i de offentliga rummet, där människor pratar, lyssnar och studerar andra människor (Gehl 2010, s 22). Speciellt för barn

och unga är det viktigt med social interaktion då barn via leken tar social kontakt med varandra och ungdomar använder det offentliga rummet som mötesplats där de "hänger" (Gehl 2010, s 23).

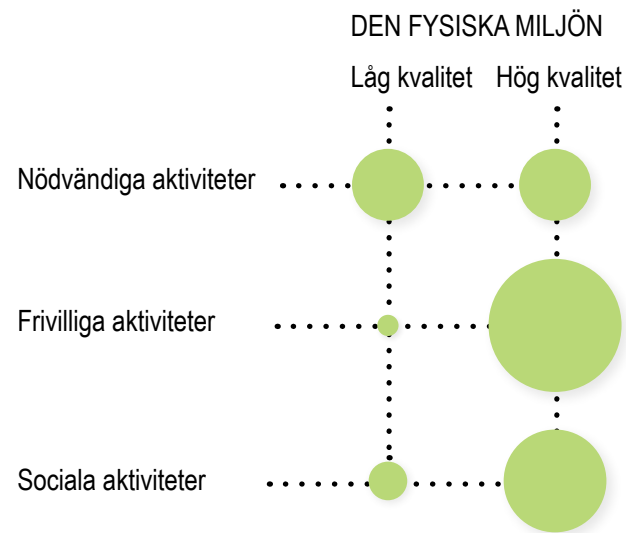

Fig. 4. Sambandet mellan det offentliga rummets kvalitet och förekomsten av aktiviteter. Källa Gehl (2010, s 21).

Gehl har även tagit fram 12 kvalitetskriterier för vad som karakteriserar ett välfungerande och attraktivt stadsrum. Dessa kriterier är indelade under rubrikerna skydd, bekvämlighet och attraktivitet (Gehl 2010, s. 239).

- Skydd innebär att miljön ska vara trafiksäker, trygg från kriminalitet och ha goda klimat- och miljöförhållanden.
- Bekvämlighet innebär att platsen ska ha goda förutsättningar för promenader, att uppehålla sig på, sitta på, kommunicera på och platsen ska även vara överblickbar och inbjudande till fysisk aktivitet.
- Attraktivitet innebär att platsen ska vara gjord efter den mänskliga skalan, att det ska finnas möjligheter att använda platsen under alla sorters väder och platsen ska ha en bra estetisk kvalitet och inte ett positivt intryck. Enligt Gehl skapas det genom en detaljrikedom, fina vyer, användning av bra material samt att det finns grönska på platsen.

Gehl (2010, s 239) menar att en plats som uppfyller de flesta av dessa kvalitetskriterier ofta är ett funktionellt, attraktivt och livfullt stadsrum. Medan ett område som uppfyller få av dem är mindre använt. Alla kriterier är betydelsefulla och ingen av dem bör uteslutas, avslutar Gehl.

Sammanfattningsvis påverkar platsens kvalitet hur attraktivt människor upplever den och om de väljer att vistas där frivilligt på fritiden. Gehl beskriver hur ett välfungerande stadsrum ser ut för vuxna människor men ett bra offentligt stadsrum ska vara tillgängligt för alla oavsett ålder. För att ta reda på om stadsmiljön fungerar för barn kan olika kriterier hjälpa till att bedöma det.

STADSRUMMETS KVALITETER UR ETT BARNPERSPEKTIV

När platser för barn och unga ska utformas bör man ta hänsyn till en rad kriterier som påverkar platsens kvalitet, användarvänlighet och hur väl platsen inbjuder till lek, rekreation och umgänge för barn och unga. Fredrika Mårtensson (2009a, s 163), miljöpsykolog och forskare vid SLU, menar att barn och ungas utomhuslek är beroende av platsens kvaliteter där mycket material och stora ytor att röra sig på är av betydelse. Det är genom gestaltningen som vi kan påverka och utveckla en plats potential för rekreation och fysisk aktivitet, enligt Mårtensson.

Barn och unga behöver utrymme och tid för lek där vuxna inte är inblandade menar Lenninger & Olsson (2011). Detta då vi inte kan styra eller förutse när och var barn kommer att utforska sin omgivning och testa sina egna begränsningar. Men vi kan lära oss mycket av att studera hur barn i olika åldrar uppträder. Detta menar Lenninger & Olsson skulle med största sannolikhet förnya stadsplaneringen.

Nedan presenteras kriterier som påverkar en plats användarvänlighet för barn och unga.

Zonering

Utemiljön för barn och unga bör ha olika rumsindelning för olika typer av användning då barn och unga har olika behov mellan att se och synas (Boverket 2015a, s 86). Utemiljöns olika rum kan därför, enligt Boverket delas in i *privata*, *halvoffentliga* och *offentliga zoner*.

I den *privata zonen* finns en social trygghet. Den privata zonen är bra för aktiviteter tillsammans med en vuxen, till exempel snickrande. Här kan även platser för vila och rekreation finnas då barn och unga behöver platser att dra sig undan på. Enligt Boverket kan en plats med genomsiktig grönska vara bra. För att alla ska kunna använda platsen är det viktigt att den är tillgänglig vilket ställer krav på utseendet och markmaterial. I den

halvoffentliga zonen finns det ytor för aktivitet. Den här zonen kan gärna vara ett varierande och aktivt rum. I den *offentliga zonen* bör det finnas ytor för aktiviteter som barnen kan göra på egen hand (Boverket 2015a, s 87).

Äldre barn behöver platser där de kan synas, vara betraktare men även platser där de helt kan dra sig undan (Jungman & Åkerblom 2015, s 24). Det behövs platser där barn kan vara *on-stage*, *off-stage* och *back-stage*. Enligt Jungman & Åkerblom visar begreppen en variation mellan ungas behov av platser där man syns och blir sedd, platser där man kan iaktta och platser där man kan vara för sig själv. Lieberg (1994, ss 228-229) menar att ungdomar behöver dessa interaktionsplatser och reträttplatser. Ungdomar söker sig ofta till livliga platser där de har en möjlighet att både se och att synas. Lieberg menar att de vill visa upp sig men att de även vill ha möjlighet att dra sig undan och umgås med kompisarna eller vara för sig själva utan inblandning av vuxna.

Trygghet

Det är viktigt att platsen upplevs trygg att vistas på, där betydelsen av andra människor, god orienterbarhet, god skötsel och belysning är viktiga faktorer (Gehl 2010, s239). Karin Andersson (2014) hävdar att belysning kan förstärka siktlinjer, ljusa upp mörka partier och på så vis underlätta förståelsen för platsens storlek. En god uppsikt över platsen ger en känsla av kontroll. God belysning kan göra att en plats upplevs som omhändertagen vilket gör att nedskräpning och vandalisering syns fortare och därför åtgärdas snabbare. När en plats ljussätts på ett trevligt och spännande sätt kan det locka fler människor att vistas på platsen, vilket gör den tryggare då platsen är mer befolkad (Andersson 2014). Ljusdesignern Torbjörn Eliasson (2013, s 10) menar att utomhusbelysningen utgår från hur vi upplever rumskänslan på platsen. Om en plats är ljussatt påverkar det människor att vistas på platsen även när det är mörkt då det upplevs som tryggt och välkomnande. Eliasson menar att välupplysta platser ofta blir populära målpunkter vid kvällspromenader. Enligt Eliasson (2013, s 18) kan belysning användas för att skapa många spännande effekter. Genom att exempelvis belysa en trädstam bildas en kontrast mellan ljus och mörker där stammen får en framhävd position. Genom att använda belysning kan vi själva välja vad vi vill lyfta fram och vad vi vill dölja (Eliasson 2013, s 23). Ljus kan användas som blickfång (Eliasson 2013, s 24), skapa siluetter med hjälp av skuggor och kontraster genom att blanda kallt och varmt ljus (Eliasson 2013, s 27).

FAKTARUTA - KVALITETER FÖR BARN OCH UNGAS UTEMILJÖER VID FÖRSKOLA OCH SKOLA

Boverket (2015b) har tagit fram allmänna råd om hur friytan för lek och utevistelse ska se ut vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamheter. Friyta som begrepp är den yta som barnen kan använda på egen hand när de är ute (Boverket 2015c). Boverket (2015b) lyfter fram vilka kvaliteter som bör vara utmärkande för barns och ungas utemiljö där friytan ska vara möjlig för både lek, rekreation och fysisk aktivitet. Den bör vara rymlig så att risken för slitage är låg och att det går att få till en variation med topografin och vegetationen. Platsen bör även ha goda skugg- och solförhållanden och god ljudkvalitet. De kvaliteter som finns i Boverkets vägledning kan tillämpas även på andra utemiljöer än skolgårdar.

De nedanstående kriterierna är hämtade från Boverkets allmänna råd.

Friyta

Friytan som begrepp hänvisar främst till utomhusmiljön som används i anslutning till skolor och förskolor (Boverket 2015a). De kvalitetskrav på friytor som Boverket lyfter fram kan även vara vägledande för andra slags friytor som anpassas till barns och ungas behov.

Flera kommuner har själva tagit fram riktlinjer om hur stor friyta varje enskilt barn bör ha vilket kan variera mellan kommunerna (Boverket (2015c)). Dessa riktlinjer är inte bindande men kan ses som ett stöd. Enligt Boverket är ett rimligt mått för förskolebarn 40 m² per barn och 30 m² per barn i grundskolan. Forskning visar att den totala friytan bör överstiga 3000 m², vilket motsvarar ungefär hälften av en fotbollsplan (Mårtensson et al 2009b, s 3). Mårtensson et al. menar att om utomhusmiljön är mindre, oavsett antal barn, har barnen svårare att leka och får därmed svårare att tillgodose sitt behov vad gäller socialt umgänge tillsammans med andra barn. Enligt Boverket (2015, s 12) behöver därför friytan vara rymlig och storleken påverkar också slitaget på platsen vilket minskar om den är tillräckligt stor. Takterrasser däremot har en begränsad tillgänglighet och ska inte ingå i friytan utan endast ses som ett komplement menar Boverket 2015a.

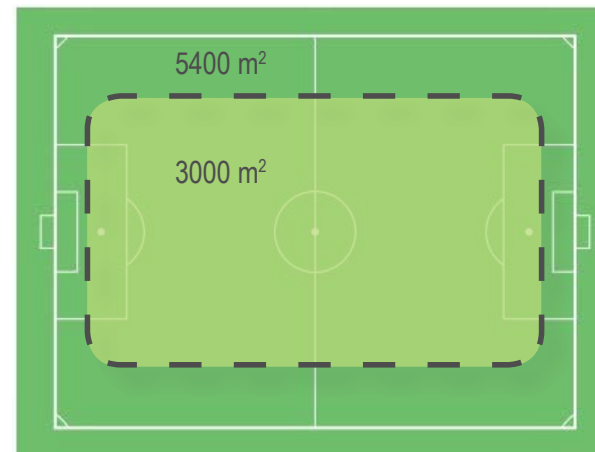

Fig. 5. Minsta totala storleken på friytan är 3000 m². Källa Boverket (2015a, s 55).

Goda sol- och skuggförhållanden

Barn behöver solen för att bilda D-vitamin, men för mycket sol är skadligt speciellt då barn har särskilt känslig hy (Boverket 2015c). Därför behövs det skapas goda sol- och skuggförhållanden på platser där barn vistas. Hänsyn behöver tas till byggnaders och lekytors placering samt hur mycket vegetation som finns på platsen. Boverket menar att de områden som har mycket skugga är mindre attraktiva och kommer därmed att bli mindre använda. Trädsugga är bra för lekytor där barnen sitter stilla länge, till exempel sandlådor. Enligt Boverket kan solljuset dämpas med hjälp av ett solsegel som placeras åt sydväst där solen lyser som starkast på dagen om det inte finns någon uppväxt vegetation.

Varierade terräng- och vegetationsförhållanden

En spännande och för barn utmanande topografi är viktigt då det stimulerar till lek och fysisk aktivitet (Boverket 2015c). Enligt Boverket är vegetationen en viktig faktor då den är föränderlig och ger en levande utemiljö. Buskage, träd och naturlika planeringar skapar goda lek- och utomhusmiljöer på relativt små ytor.

God ljudkvalitet

Ljudkvaliteten på platsen påverkas negativt om det finns stora vägar eller verksamheter som låter mycket i närheten (Boverket 2015c). De åtgärder som finns för att minska bullret är att begränsa trafiken och dämpa hastigheten samt använda tystare markbeläggningar. Boverket menar att rätt utformning av utemiljön kan påverka ljudkvaliteten positivt där vegetation har en dämpande inverkan och där de byggnader som finns omkring kan användas som bullerskärmar. Enligt Boverket är ett annat alternativ att använda bullerskärmar som sätts upp. Det finns inga riktlinjer vad gäller buller utomhus vid skolor och förskolor men Boverket menar att samma regler vad gäller trafikbuller vid bostäder bör följas. Där bör inte ljudnivån överstiga 55 dBA ekvivalent ljudnivå.

Tillgänglighet

Att utemiljön är tillgänglig är en förutsättning för att alla barn och unga ska kunna använda den (Boverket 2015c). Enligt Boverket behöver de barn som har syn- och funktionsnedsättningar även lugnare reträttplatser för att få en möjlighet att bearbeta alla intryck och få återhämtning. Minst en gångväg ska vara tillgänglig och utformas på ett sådant sätt så att barnen på egen hand kan förflytta sig utan hjälp.

Säkerhet

För att minska risken för olyckor ska fasta lekredskap ha stötdämpande underlag (Boverket 2015c). Exempel på hur detta kan se ut finns i Europastandarderna SS-EN 1176-1 och SS-EN 1176-7. Enligt Boverket ska all utrustning på lekplatser även underhållas kontinuerligt för att minska risken för olycksfall. Gehl (2010, s 239) menar att platsen även ska vara trafiksäker och ha en låg olycksrisk. Barnen ska vara trygga när de är på platsen i förhållande till trafiken.

Funktioner för barn och unga

Att barn testar sina gränser och sin fysiska förmåga är en av lekens drivkrafter (Boverket 2015a, s 122). Den norska forskaren Ellen Beate Hansen Sandseter (2007, ss 243-247) menar att leken har sex grundläggande drivkrafter och att barn ofta söker aktiviteter som är lite läskiga och farliga. Dessa moment anser Sandseter vara viktiga för barns utveckling:

- Utforska höjder (klättra, hänga, balansera, hoppa)
- Uppleva hög fart (cykla, gunga, springa, svinga)
- Använda olika redskap (tälja, såga, hugga)
- Testa sina gränser vid lek nära "farliga" miljöer (eld, djupt vatten).
- Brottas och fajtas tillsammans med kompisar
- Vara ensam

Sandseter har genom att studera barn sett att leken ofta innehåller olika nivåer av risktagande.

Matti Bergström, hjärnforskare, (Lenninger och Olsson 2006, s 55) menar att barn behöver få möjlighet till att vara fysiskt aktiva som att springa, hoppa, rulla och snurra. Då mognar de delar av hjärnan som hjälper oss att orientera oss och som ger barn uppfattningar om rymd, djup och höjd. Det gör att barnet får en större kroppskontroll. Ett litet barn behöver koncentrera sig för att hålla balansen medan ett äldre barn, genom att ha utmanat sin kropp, har lärt sig detta och utför det omedvetet. Barn behöver utmaningar som tränar deras grundmotorik menar Asbjörn Flemmen, försteamanuens i idrott och biologi, (Lenninger och Olsson 2006, s 149). Omgivningen behöver erbjuda barnen dessa utmaningar och ge barnen utlopp för sin rörelseenergi. Barnen behöver även utrymme för att kunna leka tillsammans och för att skapa sociala interaktioner (Flemmen, Ur Lenninger och Olsson 2006, s 149).

När barn utforskar sin miljö så gör de det med hela kroppen och till det behövs material, vegetation och ytor som ger barnen rörelsefrihet menar Mårtensson (Lenninger och Olsson 2006, s 17). Mårtensson gör en jämförelse med skateboardåkare som verkligen utforskar staden men som väljer själva på vilket sätt de vill göra det. Barn har svårare att röra sig i staden på deras lekfulla och rörliga sätt. Därför behövs det nya typer av inslag i den offentliga utemiljön som gör att barnen kan upptäcka saker, vara aktiva och skapa sina egna platser.

Aktiviteter för olika åldersgrupper

Nedan beskrivs några aktiviteter som kan passa för olika åldersgrupper. Aktiviteterna är inte låsta till åldersgrupperna utan barn oavsett ålder kan finna nöje i flera av aktiviteterna som presenteras.

Småbarn 1-6 år

Ett lustfyllt "grejande" där barnen leker med löst material som till exempel snö, vatten eller sand. Där är det kontakten med omgivningen som är det viktiga i leken beskriver Mårtensson (Lenninger & Olsson 2006, s 19). Barn känner, samlar och skapar något. Här är det processen och inte aktiviteten som står i fokus. Mårtensson menar att barn ofta stannar upp om det finns saker att greja med.

Barn 6-12 år

Att bygga en koja är träning i social aktivitet menar Björn Sterner, mediapedagog och slöjdlärare, och Lotta Linge, lektor i psykologi, (Lenninger och Olsson 2006, ss 42-43). Sterner menar att det är lika viktigt att bygga kojans som att ha den när den sedan är klar. Det är processen som är viktig. Linge menar att kojans skapar en frizon på barnets egna villkor och att kojans skapar möjligheter för barnet att utforska och utmana sig själv. Kojan är även en plats där barn kan vara själva i med sina egna tankar.

Bollsporter är viktiga för många barn, både pojkar och flickor, menar Ulla Berglund, landskapsarkitekt och forskare på SLU, (Lenninger och Olsson 2006, s 183). Det är mycket som sker runt bollplanerna förutom själva bollspelandet. Runt bollplanerna möts barn för att bli sedda, titta på och att hänga tillsammans och prata. Berglund menar att om en bollplan ligger bra till kommer den att bli ett populärt ställe att vara på för barn och unga.

Unga 12-18 år

Jungmark & Åkerblom (2015, s 24) menar att äldre barn har andra behov än vad yngre barn har. De leker inte så som de yngre barnen utan nu är främst socialt umgänge och fysisk aktivitet viktiga faktorer. Därför är en plats som både har en yta för rörelse och samtidigt är en mötesplats en vinnande kom-

bination för unga. Lieberg (Lenninger och Olsson 2006, s 221) menar att pojkar oftast är mer inriktade på att göra saker i de offentliga rummen medan flickor är mer fokuserade på relationer där de träffas för att umgås.

För ungdomar i femton till artonårsåldern, menar Lieberg (Lenninger och Olsson 2006, s 224), finns ett stort behov av att dra sig undan vilket gör att de behöver ha egna speciella platser. Platser som Lieberg kallar reträttplatser. Där ska ungdomarna kunna vara ifred från vuxna. De fungerar som backstage-platser. Ungdomar behöver även interaktionsplatser där de kan visa upp sig, vilket Lieberg kallar onstage-platser.

En del ungdomar som vill synas ägnar sig åt Parkour. Det är en typ av fasadklättring som väcker uppmärksamhet då de tar sig fram genom staden på ett smidigt sätt genom att klättra, hoppa och göra volter på till exempel tak och murar. De tar sig precis som skateboardåkare fram genom staden på ett nytänkande sätt, menar Lenninger och Olsson (2006, s 231).

Övrigt

Att en plats har ett tydligt tema attraherar besökare och gör att de medvetet söker upp olika platser, menar Eva-Lena Torrud, stadsträdgårdsmästare, (Lenninger och Olsson 2006, s 128). Torrud menar även att en eldstad lockar barn i alla åldrar och att den även kan bli en mötesplats för vuxna (Lenninger och Olsson 2006, s 127).

Sammanfattning

Ett offentligt stadsrum behöver ha en hög kvalitet för att barn och unga ska vilja uppehålla sig där, där faktorer som trygghet, säkerhet och attraktivitet är viktiga. De redogjorda allmänna kunskaperna visar vilka kriterier som är viktiga att ta hänsyn till när vi planerar våra städer med ett barnperspektiv. Detta för att skapa offentliga stadsrum som är användarvänliga för barn och unga.

Den temporära landskapsarkitekturen kan användas som ett medel att lyfta dessa kriterier. Genom att använda temporär landskapsarkitektur på Fyristorg i Uppsala kan en dialog skapas om vad ett välfungerande stadsrum innebär för barn och unga i staden.

TEMPORÄR LANDSKAPSARKITEKTUR

Bild 7

TEMPORÄR LANDSKAPSARKITEKTUR

Temporär betyder att det är något som endast gäller för en begränsad tid (Nationalencyklopedin 2016). Peter Bishop, professor i Urban design, och författaren Lesley Williams har skrivit boken *The Temporary City* där de förklarar temporär landskapsarkitektur som ett tillfälligt tillägg i staden med en tidsperiod som har en tydlig början och ett tydligt slut (2012, s 5). Bishop & Williams (2012, s 19) menar att städer är under ständig utveckling vad gäller betydelsen av platser och funktioner i staden. Det ställer till problem då stadsplanerare idag gärna vill planera för permanenta lösningar. Detta leder till städer som inte är flexibla vilket inte passar bra ihop med en stad som är i ständig förändring. Bishop & Williams (2012, s 19) menar att det temporära kan ses som en viktig nyckelkomponent för tillväxt och förnyelse av staden. De beskriver användandet av temporär landskapsarkitektur i staden:

” — — — — —
When planners and policy makers start to experiment as well, this could represent a powerful mechanism to retune our cities for whatever lies ahead.
— — — — —
(Bishop & Williams 2012, s 35)

Arkitekten Camilo Calderon (2011) menar att stadsplanerare och arkitekter idag får kritik för att de prioriterar ett estetiskt och tekniskt tilltalande resultat framför att skapa sociala och dynamiska offentliga platser. Detta då förslagen ofta är statiska och inte anpassas till stadens ständigt skiftande miljöer. Calderon menar att det är viktigt att hitta en koppling mellan de som kommer att använda platsen och hur det offentliga rummet utformas. Att tillfälligt ta stadsrum i anspråk och göra dem till offentliga platser under en begränsad tidsperiod är en möjlighet för kommunen att testa den temporära installationen. Enligt Calderon kan försöket sedan utvärderas för att se om den tillfälliga utformningen kan göras permanent. Att använda temporär landskapsarkitektur kan vara en ny metod vid utformning av stadens offentliga rum (Bishop & Williams 2012, s 220). Bishop & Williams menar att om vi vill ha flexibiliteten och innovativa lösningar, är det precis vad de temporära installationerna kan

ge oss, vi måste bara släppa kontrollen först. Karolina Keyzer (2012), stadsarkitekt i Stockholm, menar att tillfällig arkitektur är ett nytt och spännande sätt att testa nya lösningar och att det är viktigt att släppa förutfattade meningar om vad som passar på en plats eller inte.

Utformandet av våra städer har varit en lång process av urbant experimenterande (Bishop & Williams 2012, s 179). Genom att experimentera med temporära projekt kan vissa av dem bli såpass lyckade så att de slutligen blir permanenta.

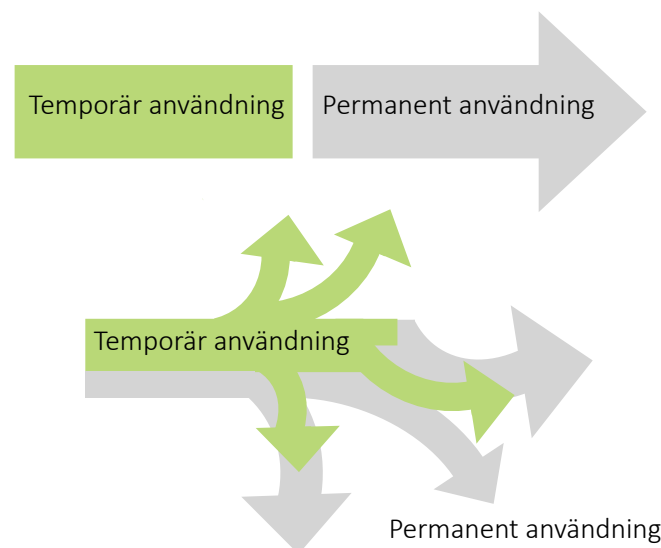

Fig. 6. Temporär användning kan förändra den framtida stadsutvecklingen. Källa Bishop & Williams (2012, s 189).

Ett grundläggande problem som tillfällig landskapsarkitektur och tillfälliga aktiviteter har är att de oftast upptäcks i efterhand (Bishop & Williams 2012, s 5). Det finns därför svårigheter i att försöka studera en temporär installation vars verkliga sammanhang är historiskt. Användningen av den temporära installationen är inte tillfälligt förrän den har visat sig vara så, genom att försvinna. Därför kan många intressanta temporära fenomen redan vara borta när den når människors uppmärksamhet och därmed inte längre finnas kvar för att upplevas och studeras (Bishop & Williams 2012, s 5).

Eiffeltornet i Paris var till en början endast tänkt att vara temporär men på grund av dess popularitet blev den permanent. Eiffeltornet är idag ett landmärke och en symbol för Paris (Bishop & Williams 2012, s 17).

Men Bishop & Williams menar att det också är det som gör att flera kommuner och stadsplanerare kan dra sig för att använda temporära installationer. Får de ett stort offentligt stöd är de sedan vara svåra att ta bort.

Forskning om temporär landskapsarkitektur är i sin linda och det finns ett litet underlag med temporära aktiviteter som har blivit publicerade (Bishop & Williams 2012, s 4). Det är först på senare tid som användandet av temporära aktiviteter har blivit en intressant metod att använda för arkitekter och stadsplanerare (Bishop & Williams 2012, s 7). Däremot menar Bishop & Williams att pop-up restauranger, marknader och liknande aktiviteter alltid har varit en viktig del av stadskulturen.

Förändringar som driver temporära fenomen

Ökningen av temporär landskapsarkitektur och temporära aktiviteter hör ofta ihop med flera ekonomiska, sociala och teknologiska förändringar (Bishop & Williams 2012, s 34).

Idag saknar politiker och kommunala beslutsfattare i städerna ofta resurser, makt och kontroll att skapa planer för långsiktiga satsningar i staden (Bishop & Williams 2012, s 3). Istället har flera städer börjat experimentera med lösare stadsplaner och visioner där temporära initiativ får ta plats. Detta för att öppna möjligheter på en plats direkt istället för att vänta ett tiotal år innan det permanenta byggs. Genom mer flexibla stadsplaner kan de tillfälliga aktiviteterna påverka utvecklingen av staden. Det är svårare att planera staden med en längre tidsplan när det råder en ekonomisk osäkerhet och där förändringar sker snabbt. Bishop & Williams menar att det har uppkommit flera temporära aktiviteter till följd av detta, såsom pop-up butiker, restauranger och teatrar.

Det temporära har en tidsbegränsad exklusivitet vilket har en attraktionskraft hos människor. Allt fler människor och grupper verkar vilja göra temporära avtryck i staden till exempel genom konstinstallationer, marknader och sportevenemang (Bishop & Williams 2012, s 3). Det råder en stor variation för temporära projekt vad gäller dess val av plats, om de är planerade eller om de uppstått spontant och hur länge de kommer att finnas på platsen (Bishop & Williams 2012, s 5). Vissa temporära installationer och aktiviteter sker när staden krymper och andra när

den växer. Bishop & Williams menar att vissa uppkommer för att protestera mot myndigheter och andra kan vara drivna av myndigheter.

Kreativa entreprenörer och konstnärer har under en lång tid observerats förändra de miljöer som de verkar i (Bishop & Williams 2012, s 34). De hyr byggnader på tillfälliga kontrakt där de testar marknaden och på så sätt förändrar de bilden av området de verkar i. Bishop & Williams menar att det är det tillfälliga användandet som fått stor uppmärksamhet då de skapar kreativa miljöer. Det är inget nytt fenomen men under de senaste åren har det funnits ett växande intresse för kultur och kreativitet som viktiga pusselbitar i en levande stad (Bishop & Williams 2012, s 34). Det är tydligt att dessa temporära projekt uppskattas av människor och därför behöver stadsplanerare och andra som utformar våra städer förstå att människor uppskattar ett experimenterande i staden. Det kan vara vår tids nya stadsideal (Bishop & Williams 2012, s 35).

Den nya teknologin spelar en central roll i spridningen av temporär landskapsarkitektur och temporära aktiviteter världen över med en hastighet som inte hade varit möjlig för tjugo år sedan (Bishop & Williams 2012, s 32). Många temporära platser och aktiviteter har inte haft tid att bygga upp en kundkrets och om den temporära installationen och aktiviteten varit belägen i utkanten av staden har den riskerat att inte synas vilket lett till att människor inte tagit sig dit. Bishop & Williams menar att dessa problem börjar försvinna nu då vi kan använda oss av internet där människor snabbt och billigt kan få en stor spridning av information om temporära aktiviteter. Internet och sociala medier har även gjort det möjligt att nå ut till specifika målgrupper som kan ha ett särskilt intresse för det temporära projektet. Den nya teknologin underlättar även nätverkande mellan olika intressegrupper som tillsammans kan skapa spontana organiserade aktiviteter, till exempel yoga i parken, en mötesplats för skateboardåkare, en parkeringsplats blir en drive-in bio (Bishop & Williams 2012, s 33).

En metod för stadsutveckling

Temporär landskapsarkitektur kan fungera som en katalysator och kan förändra en hel stad (Keyzer 2012). Keyzer menar att städerna behöver tillfälliga installationer och att det nu sker en våg av tillfällig arkitektur över hela världen. Detta är en reaktion på den värld vi lever i där allt ska ske snabbt och där vi är ständigt uppkopplade mot omvärlden. Enligt Keyzer erbjuder tillfällig arkitektur snabba lösningar som stimulerar dagens alltmer otåliga befolkning. Susanna Ewerlöf (2013), projektledare på Norrköpings konstmuseum, menar att dessa tillfälliga installationer ofta är iögonfallande och ibland är också syftet att de ska röra om i grytan. Enligt Ewerlöf betyder det att tillfälliga installationer kan ta ut svängarna mer än om det hade varit av permanent slag. Keyzer (2012) jämför det permanenta med det tillfälliga där det permanenta står för det starka och varaktiga och det tillfälliga för det lätta, fria och flyktiga. Keyzer menar att tillfällig landskapsarkitektur kan lätta upp staden och ge den en lekfull och lättsam prägel. Keyzer (2012) tar upp ett exempel på tillfällig arkitektur då Times Square i New York tillfälligt förvandlades till ett torg och en mötesplats med hjälp av stolar och målad asfalt. Detta bröt helt mot platsens tidigare bilfokus. Enligt Keyzer arbetar man i Köpenhamn mycket med tillfälliga installationer och där används de som en stadsutvecklingsmetod.

De fördelar som tillfälliga projekt ger staden är att de platser som har dessa projekt upplevs som tryggare och säkrare ifall de innan var folktomma (Bishop & Williams 2012, s 40). Detta kan göra att en plats som upplevts vara otrygg inte längre gör det. Bishop & Williams menar att en temporär användning av en plats kan minska kostnader för tomma fastigheter såsom hyra och vandaliseringskostnader. De bra temporära projekten skapar också ett mervärde på de platser de finns vilket både underlättar och påskyndar att de sedan kan bli permanenta (Bishop & Williams 2012, s 40). Tillfällig landskapsarkitektur kan attrahera många människor till en relativt låg kostnad och orsakar enbart en engångskostnad vilket bör vara attraktivt för många lokala beslutsfattare (Bishop & Williams 2012, s 35). Genom att studera hur tillfällig arkitektur fungerar kan nya kunskaper fås och en fördjupad diskussion om stadsplanering kan uppnås. Enligt Kayzer (2012) kan temporär landskapsarkitektur därför användas som en strategisk metod för stadsplanering.

Projektområdets storlek

Att skapa liv i staden är en självförstärkande process (Gehl 2010, 64). Någotting händer på platsen för att någotting händer där. Gehl menar att om några barn börjar leka på en plats så lockar det fler barn till platsen. Det betyder att människor kommer dit människor är.

För att skapa en attraktiv plats för tillfälliga händelser i staden där människor vill vara är det i början viktigt att koncentrera ytan för att snabbt skapa en självförstärkande process (Gehl 2010, s 65). Gehl menar att om vi inte vet hur många som kan tänka sig att komma och besöka platsen är det viktigt att inte sprida ut människorna vilket händer om platsens storlek är för stor i förhållande till antalet besökare. Är ytan för stor blir besöket där inte minnesvärt. Gehl hävdar därför att en mindre yta är att föredra även om det skulle innebära att det blir fullt med folk på platsen, vilket i sig kan ha många fördelar. Att välja en lämplig storlek för ändamålet och koncentrera människorna och aktiviteterna på platsen är därför enkla principer att förhålla sig till för att skapa lyckade arrangemang (Gehl 2010, s 65).

Att välja en lämplig plats

Fastighetsägarna Stockholm, White arkitekter och Trafikkontoret (2016) har tagit fram skriften *Handbok i medborgardriven stadsutveckling* vars syfte är att underlätta för tillfälliga projekt i stadens offentliga rum.

Det finns flera olika aspekter som författarna anser påverkar en plats användarvänlighet vilket kan vara bra att ta ställning till för att välja en plats där människor vill vistas. Nedan presenteras dessa aspekter.

Mikroklimat: Platsen bör ha ett bra mikroklimat vad gäller sol- och skugga, buller och vind.

Platsens kvaliteter: Att tillföra något nytt och spännande till en plats som redan har flera kvaliteter kan vara svårt. Däremot är det lättare att skapa en attraktiv plats och en "wow-effekt" av ett område som i dagsläget är obetydlig och anspråkslös.

Flöde av människor: Valet av projekt påverkas av mängden människor som rör sig på platsen i dagsläget. Ska det vara en lugn och rofylld plats eller en plats där det ska vistas mycket människor? Alltför stora folkmassor kan leda till att projektet försvinner i folkvimlet. Motsatsen är en plats som ligger avsides och som upplevs privat, där kan människor bli osäkra på om de är välkomna eller inte.

Platsens omgivning: Vad finns omkring projektområdet och går det att involvera det i själva projektet? Omkringliggande caféer, restauranger och affärer lockar människor till området och de kan själva påverkas både positivt och negativt av projektet.

Trafiksituationen: Platsens trafiksituation påverkar om det är möjligt att använda platsen eller inte. Huvudgator och gator där det rör sig mycket människor behöver god framkomlighet och kan därför vara olämpliga för projektområde. Det kan även vara svårt att få tillstånd att använda sådana platser. Gator med lägre hastigheter, så som 30 km/h, och platser som är oanvända eller används i mindre utsträckning är mer lämpliga att välja.

Fig. 7. Aspekter som påverkar val av plats för temporär landskapsarkitektur. Källa Fastighetsägarna Stockholm, White arkitekter & Trafikkontoret (2016, ss 6-7)

Sammanfattning

Temporär landskapsarkitektur har belysts allmänt då ingen litteratur har hittats om temporära installationer som vänder sig till barn och unga. Därför får man anta att temporär landskapsarkitektur kan gynna barn och ungas engagemang på en plats. Det temporära skapar ett spännande tillskott i staden som kan locka barn då de ofta attraheras av nya och oväntade saker där det temporära speglar barns egen lekfullhet. För att barn och unga samt deras föräldrar ska hitta till platsen och vilja uppehålla sig där är det viktigt att platsen för den temporära installationen väljs med eftertanke. Det är även viktigt att informera om projektet via olika medier för att människor ska få kännedom om den och ta sig dit innan den försvinner.

SLUTSATSER FRÅN FÖRSTUDIEN

Här presenteras det sammanfattade resultatet från förstudien för vad beslutsfattare och stadsplanerare bör sträva efter att uppfylla för att ett offentligt stadsrum ska vara välfungerande och inbjudande för barn och unga. Ett symbolspråk har använts för att på ett tydligt och illustrativt sätt förmedla de kriterier som är slutsatserna från förstudien. Inspiration kring utformningen av symbolerna har fått genom C/O City:s publikation *Ekosystemtjänster i stadsplanering - en vägledning* (2014). Deras vägledning har ett symbolspråk där ekosystemtjänsterna illustreras med en symbol och förklarande text. Ekosystemtjänsterna delas in i fyra kategorier efter vilken typ av tjänst de levererar. Nedan syns kategorin Stödjande ekosystemtjänster - ekosystemets ”underleverantörer”.

Fig. 8. Inspiration kring symbolspråk har fått av C/O City:s publikation *”Ekosystemtjänster i stadsplaneringen - en vägledning”*. Källa C/O City (2014, s 14).

För varje ekosystemtjänst ställs sedan ett antal riktlinjer för att lättare ta hänsyn till den ekosystemtjänsten och för att hitta motiv för ekosystemtjänster. Riktlinjerna ska ses som ett förslag och kan behöva anpassas efter den aktuella platsens specifika förutsättningar. Med hjälp av dem kan sedan platsen analyseras för att se vilken tjänst som ska skapas, skyddas, stärkas eller tas bort (C/O City 2014, ss 23-24).

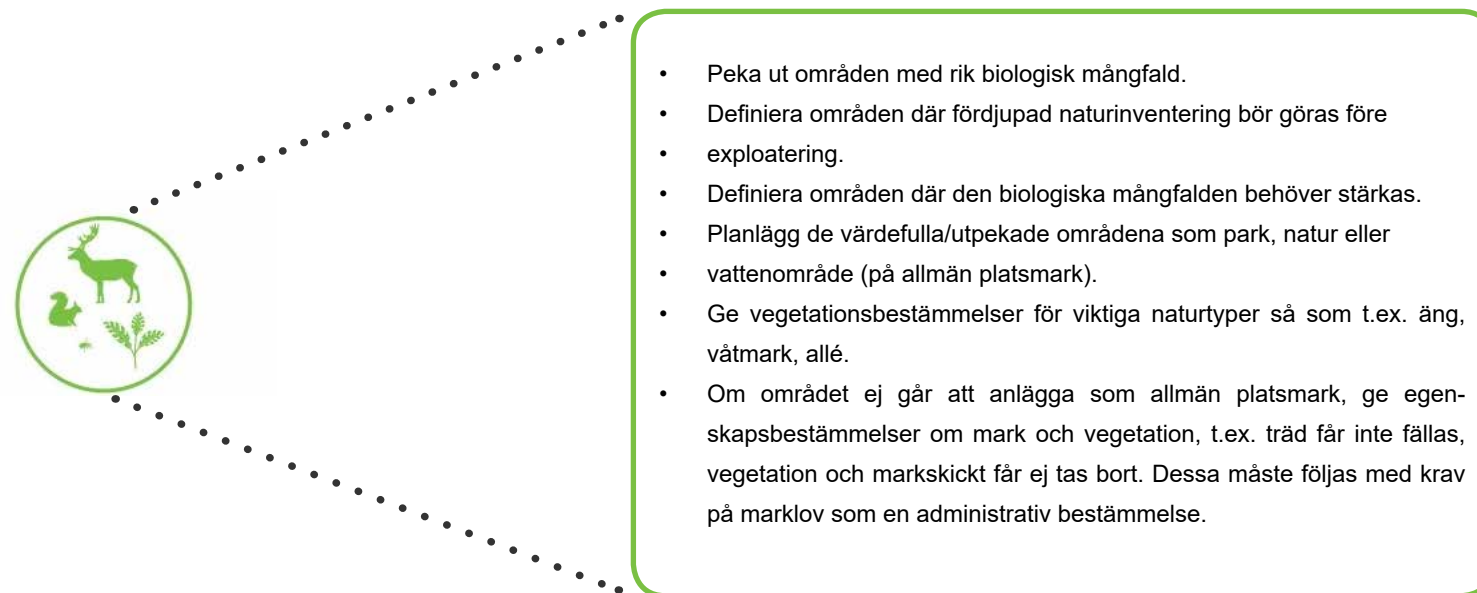

Fig. 9. Riktlinjer ställs till varje ekosystemtjänst för att hitta motiv till ekosystemtjänster. Källa C/O City (2014, s 27).

Symboler med förklarande text

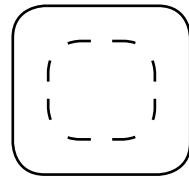
Genom att använda ett symbolspråk i kombination med en förklarande text kan resultatet av förstudien förmedlas på ett enkelt och illustrativt sätt. Symbolerna som är framtagna av författaren ska vara enkla att förstå och snabba att rita upp. Att använda symboler kopplar även till arbetets tema där symbolerna speglar barns lekfullhet och enkelhet.

I likhet med *Ekosystemtjänster i stadsplanering - en vägledning*, kommer kriterierna som visar vad ett offentligt stadsrum bör innehålla för barn och unga att delas in i kategorier efter vilken typ av kvalitet de ger. Dessa kriterier kommer sedan att förklaras med en text som beskriver riktlinjer för att just det kriteriet ska fungera på platsen. En tillämpning av dem visar vilka kriterier som uppnås och vilka som behöver extra stöd för att kunna uppnås. Kriterierna kommer även att behöva ta hänsyn till platsens befintliga förutsättningar vilket kommer göra varje plats unik och platsspecifik.

Förstudiens framtagna kriterier kan fungera som ett inspirationsmaterial vid bedömning av barnperspektiv och gestaltning av temporär landskapsarkitektur för den målgruppen. Kriterierna presenteras utifrån de tre kategorierna: *val av plats för temporär landskapsarkitektur, trygghet och säkerhet samt attraktivitet*. Kriterierna kan användas för att se hur väl en plats fungerar för temporär landskapsarkitektur samt graden av trygghet, säkerhet och attraktivitet. Symbolerna är skapade av författaren.

På följande sida visas de från förstudien framtagna kriterierna.

Val av plats för temporär landskapsarkitektur

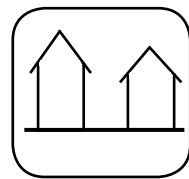
Storlek

Platsens totala yta bör vara tillräckligt stor för att väcka uppmärksamhet och rymma olika aktiviteter (Gehl 2010, s 64). En riktlinje är att platsens totala yta inte bör understiga 3000 m² för att motivera barn till fysisk aktivitet och social interaktion (Mårtensson et al 2009b, 3).

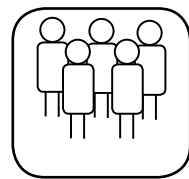
God ljudkvalitet

Platsen bör väljas där ljudnivån inte överstiger 55 dBA (Boverket 2015c).

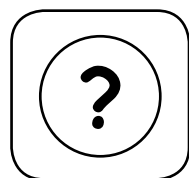
Platsens omgivning

Omkringliggande caféer, restauranger och affärer lockar människor till området, försök att involvera dem i projektet. Det gör att platsen uppmärksammas (Fastighetsägarna Stockholm, White arkitekter & Trafikkontoret 2016, ss 6-7).

Flöde av människor

Det bör röra sig människor på platsen idag (Gehl 2010, s 25). Men inte för mycket för då riskerar projektet att försvinna i folkvimlet (Fastighetsägarna Stockholm, White arkitekter & Trafikkontoret 2016, ss 6-7).

Övrigt

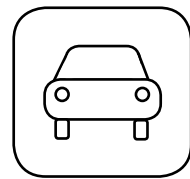
Området kan vara obetydligt och anspråkslöst. Det är då lättare att skapa en attraktiv plats genom att tillföra något positivt (Fastighetsägarna Stockholm, White arkitekter & Trafikkontoret 2016, ss 6-7).

Trygghet och Säkerhet

Säkerhet

Även om temporär landskapsarkitektur är tillfällig bör fasta lekredskap ha stöddämpande underlag enligt Europastandarderna SS-EN 1176-1 och SS-EN 1176-7 (Boverket 2015 c). Robusta material används som tål "tuffa tag" (Olsson 2013).

Trafik

Platsen bör skyddas från trafik och ska vara trafiksäker. En plats med lägre hastigheter och platser som är oanvända eller används i mindre utsträckning bör väljas (Gehl 2010, s 239).

Tillgänglighet

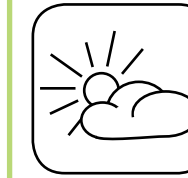
Platsen ska anpassas så att även barn och vuxna ska kunna använda den, oavsett funktionshinder, så långt det är möjligt (Boverket 2015c).

Belysning

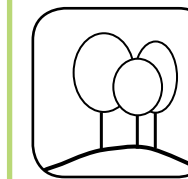
Belysning ökar känslan av trygghet (Gehl 2010, s 239), kan förstärka siktlinjer, ljusa upp mörka partier och på så vis underlätta för förståelsen av platsens storlek. Effektbelysning kan användas (Andersson 2014).

Attraktivitet

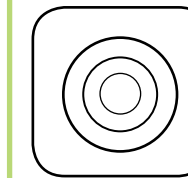
Goda sol- och skuggförhållanden

Placeringen behöver ta hänsyn till platsens befintliga förutsättningar där omkringliggande byggnader och vegetation påverkar solinstrålningen (Boverket 2015c). Vilket slags ljusinsläpp och klimat ska platsen ha, dag som natt?

Variation- höjdskillnader och växtval

Spännande och utmanande topografi tillsammans med vegetation, så som träd, buskar och naturlika planteringar, stimulerar till lek och fysisk aktivitet (Boverket 2015c).

Zonering

Platsen bör delas in i tre zoner: Offentlig (on-stage), halvoffentlig (off-stage) och privat (back-stage) då barn och unga har olika behov mellan att ses och att synas (Boverket 2015a, s 86 och Lieberg 1994, ss 228-229).

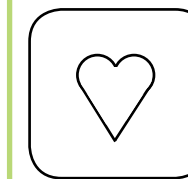

Funktioner för barn och unga

Det ska finnas möjlighet till både fysisk aktivitet och socialt umgänge.

Platsen ska sträva efter att uppfylla Sandseters (2007, ss 243-247) *Lekens sex grundläggande drivkrafter*:

- Utforska höjder (klättra, hänga, balansera, hoppa)
- Uppleva hög fart (cykla, gunga, springa, svinga)
- Använda olika redskap (tälja, såga, hugga)
- Testa sina gränser vid lek nära "farliga" miljöer (eld, djupt vatten).
- Brottas och fajtas tillsammans med kompisar
- Vara ensam

Aktiviteter för olika åldersgrupper

Under den tid den temporära landskapsarkitekturen står upp bör det ske aktiviteter som lockar människor till platsen (Lieberg, Ur Lenninger och Olsson 2006, s 227).

Fig. 10. Kriterier som visar vad ett offentligt stadsrum med temporär landskapsarkitektur kan innehålla för att vara välfungerande och inbjudande för barn och unga.

REFERENSprojekt

STOCKHOLM OCH UPPSALA

Här presenteras de tre referensprojekten i Stockholm och Uppsala som ger inspiration och kunskap om den variation som finns inom temporär landskapsarkitektur. Varje specifik plats har egna förutsättningar och referensprojekten visar hur man kan skapa attraktiv temporär landskapsarkitektur och samtidigt ta hänsyn till platsens befintliga kvaliteter. Referensprojekten utvärderas sedan med hjälp av de från förstudiens framtagna kriterier för att studera hur väl barnperspektivet tas om hand.

Fig. 11. Referensprojektens lokalisering. © Lantmäteriet i2014/764. Grundkarta med egen bearbetning.

PALLIS, POPUP-PARK

Uppdragsgivare: White Arkitekter
Uppdragsår: 2015
Plats: Korsningen Åsögatan/Götgatan, Stockholm
Yta: 13 x 15 m²

Från maj till juni 2015 placerades en Popup-park på vändplanen vid Åsögatan/Götgatan i Stockholm. En arkitekt tillsammans med landskapsarkitekten Erik Kiltorp¹ ledde utformningen av Pallis, vilket skedde tillsammans med allmänheten och verksamheter från området. Kiltorp berättar att syftet med Pallis var att skapa en social vistelseyta då detta saknades i staden. Kiltorp menar att det finns många outnyttjade platsbildningar i städerna som man kan använda för tillfälliga mötesplatser. Detta anser Kiltorp är speciellt viktigt under högsäsongen för att fördela det tryck som då blir på stadens parker och möteplatser. Genom att använda tillfällig landskapsarkitektur, kan intresse väckas kring en plats som ses som bortglömd eller som i dagsläget har en annan funktion, som till exempel en korsning. Enligt Kiltorp kan det vara så enkelt som att tillföra något nytt på en plats som man inte tror att man kan göra något på för att skapa en plats med "wow-effekt". Det visar att platsen har förutsättningar till att användas annorlunda än vad människor är vana vid.

Kiltorp berättar att arbetet med Pallis började i februari 2015 och att Pallis stod färdigbyggt fyra månader senare. Allmänheten hade involverats till stor del i framtagandet av gestaltungs-förslaget då de ordnade workshops och startade en fokusgrupp där 20 personer deltog. Enligt Kiltorp var dessa sedan med och bollade idéer och gjorde modellbygge för att ta fram det slutgiltiga förslaget. De var även med och byggde Pallis. Kiltorp berättar att målgruppen för projektet framför allt var unga tjejer då de ofta blir bortprioriterade i stadsplaneringen men det skulle även vara en plats för alla.

Enligt Kiltorp var de reaktioner som Pallis fick till största delen positiva. Många människor blev positivt överraskade och tyckte att det var ett roligt inslag medan andra ansåg att gatan är till för cyklister och bilar samt var oroade över ökad nedskräpning och att barn skulle göra sig illa. Kiltorp menar dock att ingen av dessa farhågor slog in då ingen skadade sig och Pallis utsattes

inte för skadegörelse. Kiltorp tror att orsaken till att Pallis fick stå orörd till stor del påverkades av att allmänheten hade varit med och skapat Pallis vilket gjorde att gestaltningen förankrats bättre och starkare på platsen.

Så här i efterhand är Kiltorp nöjd med resultatet av Pallis. Framförallt processen där de kunde ta en mer passiv roll och låta allmänheten stå för den gestaltande biten var inspirerande. Kiltorp berättar att själva gestaltningen hade kunnat vara mer estetiskt tilltalande men att det inte heller hade varit ett mål från början. Något som de inte hade räknat med var att det tog tid att få de tillstånd som behövdes för att få bygga Pallis.

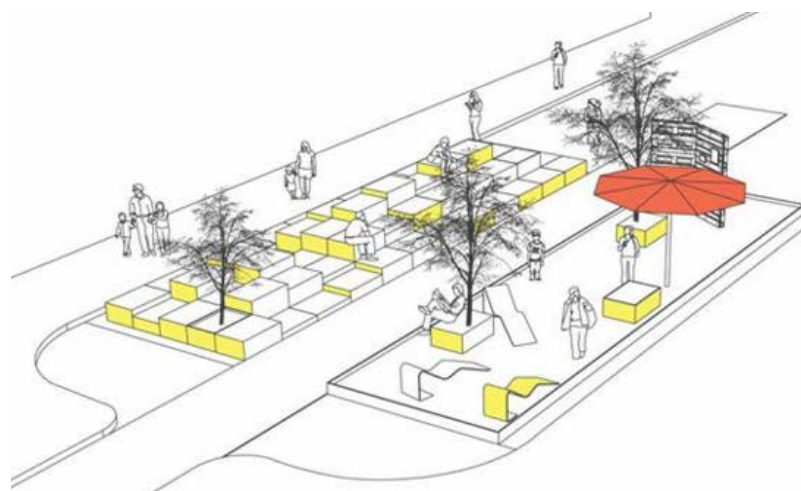

Fig. 12. Illustration av Pallis, White Arkitekter.

Bild 9. Pallis. Foto: Thomas Zaar, White Arkitekter.

Reflektion

Pallis anses ha haft flera möjligheter att attrahera både barn och vuxna. Projektet var centralt belägen i en korsning vilket gjorde att barn och unga borde haft större möjligheter att ta sig dit ensamma eller tillsammans med föräldrar.

Korsningen där Pallis placerades hade från början få kvaliteter. Att arrangören placerade projektet i en trafiknod skapade både uppmärksamhet och reaktioner bland allmänheten. Korsningen stängdes under projektiden av för bil- och cykeltrafik vilket påverkade ljudkvaliteten och trafiksäkerheten positivt. Dock var närliggande gator högt trafikerade vilket ändå gav en högre ljudnivå. Detta ledde till att projektområdet antagligen hade för hög ljudnivå för att vara optimal för barn. Mittpassagen av konstgräs antas ha varit tillgänglig för barn och vuxna med funktionshinder och för föräldrar som hade barnvagn. En lagom mängd människor tros ha vistats på platsen då det var möjligt att ta sig genom Pallis samt på dess vänstra sida för en snabbare passage.

För mindre barn fanns sand på platsen att leka med vilket kan ha varit ett spännande och positivt inslag i den annars hårdgjorda staden. Konstgräset tillförde även ett mjukt underlag med en rätt stor öppen yta där lite äldre barn hade utrymme till lite mer vidlyftiga lekar.

Pallis erbjöd flera olika sittplatser så som solstolar på sandytan och en uppbyggd sittplats av pallar som skapade en naturlig mötesplats. Det kan ha varit ett populärt ställe att träffas på för unga tjejer då de gärna umgås när de ses. Sittplatsen skapade även en mer avskild del av Pallis där ungdomar hade möjlighet att dra sig undan.

För att Pallis skulle vara attraktivt att besöka under hela perioden fanns ett aktivitetsprogram och arrangörerna marknadsförde Pallis på de sociala medierna facebook, instagram och twitter. Efter rivningen av Pallis kände arrangörerna att det behövdes en handbok för att underlätta för människor att själva skapa temporära projekt i staden. Det resulterade i skriften *Handbok i medborgardriven stadsutveckling*. Förhoppningsvis ska det leda till fler temporära projekt i städerna.

¹ Erik Kiltorp, landskapsarkitekt White Arkitekter, samtal 2016-02-23

PUBLIC PARKLET

Uppdragsgivare: Tengbom
Uppdragsår: 2015
Plats: Katarinavägen 15, Stockholm
Yta: 2,5 x 5 m²

Under sommaren 2015 fanns en Public parklet på Katarinavägen i Stockholm. På 12 m² placerades en offentlig mötesplats och dagvattenhantering på en parkeringsyta. Nejra Lagumdžija² landskapsarkitekt på Tengbom, medverkade i projektet tillsammans med andra landskapsarkitekter och stadsbyggnadsarkitekter på Studio Landskap och Stadsbyggnad på Tengbom. Syftet med projektet var att visa hur vi kan använda utemiljön på ett annat och mer klimatsmart sätt, genom att anlägga en tillfällig installation på en parkeringsyta, menar Lagumdžija.

Enligt Tengbom (2016) är en parklet en tillfällig eller permanent offentlig plats som byggs på en parkeringsplats. Parklets som fenomen lanserades i San Francisco 2010, där det snart finns över hundra stycken. Flera städer i världen har tagit fram en manual för den som är intresserad av att ansöka om att bygga en parklet. Tengbom menar att vi kan skapa trevliga offentliga mötesplatser samtidigt som vi gör staden mer hållbar genom att införa mer grönska. Detta ger ett mer varierat antal biotoper vilket ökar den biologiska mångfalden. Den ökade mängden grönska tar även tillvara på regnvatten som annars skulle ha gått förlorad. Enligt Tengbom leder detta till att både sociala och ekologiska intressen i staden integreras samtidigt som staden får en ekonomisk vinning. Att anlägga grönska på parkeringsytor, som utför ekosystemtjänster kommer bli allt mer vanligt i framtiden (Tengbom 2016).

Enligt Lagumdžija har det enbart varit positiva reaktioner på parkleten där Public parklet var fullsatt under de dagarna den stod på gatan och reaktionerna var fantastiska då de flesta jämförde platsen med hur den såg ut utan parkleten på plats. Innan var det hårdgjort underlag på platsen, utan offentliga vistelseplatser samt utan grön avgränsning mellan folkliv och trafik. Lagumdžija menar att många människor fick en aha-upplevelse av att en så liten ruta mark kunde göra så mycket för stadslivet och miljön. Parkleten blev sedan donerad till Trafikkontoret.

Bild 10 och 11. Public parklet. Foto: Frida Möller/Studio Emma Svensson, Tengbom.

Reflektion

Public parklet tillförde något nytt till en parkeringsplats och skapade ett mervärde på platsen. Public parkleten blev en uppskattad mötesplats både för de som passerade förbi och för de som jobbade i närheten.

Ur ett barnperspektiv antas projektet ha haft vårt att attrahera barn då ytan var liten och möjligheterna till lek var låga. Barn kunde möjligtvis ha balanserat på sittrappan och pallarna men närheten till den trafikerade gatan bakom gjorde platsen otrygg. För unga kunde Public parklet ha fungerat som en spännande mötesplats där de kunde iaktta det som skedde runtomkring dem.

Platsen anses ha varit tillgänglig då både en rullstol och barnvagn kunde rullas nära. Trätrappan erbjöd även en nivåskillnad och det fanns vegetation på platsen som blev en kontrast mot gatan.

Information om projektet har spridits över världen på de sociala medierna facebook och twitter. Bilder på Public parklet finns även att hitta på pinterest. Många var positivt överraskade att ett sådant litet tillskott kunde skapa ett stort mervärde på platsen. Förhoppningsvis kan detta leda till att fler får upp ögonen för att även småskaliga temporära projekt kan göra mycket för det offentliga stadslivet.

² Nejra Lagumdžija, landskapsarkitekt Tengbom, e-mail 2016-03-03

POCKET PARK FYRISÅN

Uppdragsgivare: Pop Upp och Uppsala kommun

Uppdragsår: 2014

Plats: Fyrisån, Uppsala

Yta: 8 x 5 m²

Från juni till september 2014 fanns en flytande trädgård som hette *Pocket Park Fyrisån* på Fyrisån i Uppsala. Den byggdes av föreningen Pop Upp med stöd av Uppsala kommun med syftet att visa allmänheten hur man kan gå tillväga för att börja med stadsodling inne i staden. Michael Gates Carlsson³, en av projektledarna för Pocket Park Fyrisån och en av grundarna för föreningen Pop Upp, berättar att tanken också var att visa hur en oanvänd plats som Fyrisån kunde göras mer tillgänglig. Pop Upp grundades av en grupp vänner då de ville hitta andra bättre sätt att använda stadens offentliga rum och att ge dem en ny mening. Enligt Gates Carlsson är Pop Upp främst intresserade av de möjligheter som temporär landskapsarkitektur skapar och har tidigare gjort ett temporärt utomhuskök samt två tillfälliga kulturella paviljonger.

Den grupp som tillsammans med Pop Upp kom att arbeta med flotten var en arkitekt, en landskapsarkitektstudent och en marknadsförare.

Gates Carlsson berättar att flotten skulle placeras centralt på Fyrisån i Uppsala då det var gott om solljus där, flotten syntes bra och det fanns goda möjligheter att förtöja flotten i mitten av ån på natten samt när flotten var stängd. När flotten låg förtöjd längs bryggan var tanken att den skulle fungera som ett extra rum. Det skulle även vara möjligt att gå ombord på flotten och hålla föreläsningar på den där åhörarna fick sitta på en läktare på bryggan intill. Gates Carlsson berättar att flottens design var framtagen av arkitekten och tanken var att bygga något enkelt som vem som helst kunde bygga där materialet var lätt att få tag på. Växtvalet togs fram av landskapsarkitektstudenten där tanken var att använda både traditionella odlingsväxter blandat med mer exotiska sorter.

Via sociala medier bjöds människor in att besöka flotten och under den här perioden fanns det flera olika aktiviteter att göra

på och kring flotten. Det ordnades temadagar, seminarier, spelningar och föreläsningar. Gates Carlsson berättar att föreläsningarna vände sig både till människor med goda odlingsvanor och för de mindre erfarna för att på så sätt locka en bredare publik. Besökarna kunde kliva ombord på flotten och få råd samt inspiration om växter, stadsodling och de kunde även få med sig plantor och nyskördade grönsaker hem. Projektet avslutades med en skördefest i slutet av september.

Enligt Gates Carlsson var reaktionerna för projektet väldigt positiva, där flera av besökarna återkom under hela sommaren för att se hur trädgården utvecklades. Även turister uppfattade flotten som ett spännande besöksmål. Gates Carlsson nämner att projektet fick en bra spridning över hela världen. Det skrevs om projektet i Metropolis magazine och det blev även publicerat i böcker om landskapsarkitektur av Routledge och Image i Hong Kong.

Bild 12. Pocket Park på Fyrisån. Foto: Erik Wählström.

Reflektion

Pocket park Fyrisån lyckades väl med att tillföra något nytt till Fyrisån. Det visar att även vatten kan användas på flera innovativa sätt. Vatten är i sig ett spännande element för barn och att få kliva ombord på en flotte med en växtlighet som liknar en djungel borde ha lockat barn till projektet. Det antas dock ha varit svårt för funktionshindrade barn och vuxna att ta sig ut på flotten vilket inte gjorde den tillgänglig för alla. För unga fanns det en tillfälligt uppbyggd läktare att "hänga på". Det fanns även möjligheter att plantera egna växter och få med sig grönsaker hem vilket kan ha motiverat till ett ökat intresse för odling för de barn som besökte flotten.

Pocket park Fyrisån väckte många positiva reaktioner både på plats i Uppsala och runt om i världen då den uppmärksammades i både tidningar och i böcker. Arrangörerna var aktiva på sociala medier såsom facebook för att sprida informationen om projektet vilket de lyckades riktigt bra med. De hade även ett aktivitetsprogram för att locka besökare under hela projektiden. Besökare fick även med sig en handbok om stadsodling vilket förhoppningsvis gjorde att de blev inspirerade till att börja odla i staden.

Sammanfattning

Temporär landskapsarkitektur för barn och unga borde kunna variera i storlek då barn och unga har olika behov vad gäller vidlyftig lek och mer stillsam social samvaro. Småskaliga temporära installationer borde passa unga bättre och yngre barn kan behöva större ytor med plats för flera funktioner som inbjuder till lek, utforskande och fysisk aktivitet. Att välja en central plats för projektet är viktigt för att barn och vuxna ska lägga märke till det.

Förutom att den temporära installationen är attraktivt utformad kan ett aktivitetsprogram locka fler besökare. Genom att använda riktade aktiviteter för målgruppen kan platsen användas aktivt under hela projektiden.

Det är även viktigt att marknadsföra projektet på olika medier för att barn och vuxna ska få information om projektet. Genom sociala medier kan projektet få en stor spridning och väcka uppmärksamhet bland allmänhet, beslutsfattare och stadsplanerare i staden.

³ Michael Gates Carlsson, projektledare POP UPP, e-mail 2016-05-30

SKEPPSBROTT- ETT SLAG FÖR DEBATT OM ETT ÖKAT BARNPERSPEKTIV I STADSPLANERINGEN I UPPSALA

Fig. 13. Perspektiv

UPPSALA

Uppsala är Sveriges fjärde största stad och kommunen hade 2014 en befolkningsmängd på 207 362 personer (Uppsala kommun 2015a). Uppsala kommun strävar efter att bli en stad som har mångfald och dynamik. De offentliga rummen ska, enligt Uppsala kommun inbjuda till fysisk aktivitet och till ett mer socialt liv (Uppsala kommun 2010a, s 3)

Uppsala kommun (2010b, s 41) hävdar att stora delar av innerstadens bebyggelse följer 1643 års stadsplan vilket ger staden en speciell karaktär. Stadskärnan ska upplevas som säker och trygg under alla delar på dygnet och de offentliga rummen ska bli mer flexibla där även tillfälliga installationer ska få finnas (Uppsala kommun 2010b, s 41). Uppsala kommun menar att innerstaden ska vara en plats för möten och att kreativitet och kvalitet ska finnas i alla offentliga rum. Det ska även, enligt Uppsala kommun, finnas möjlighet att pröva andra användningssätt som ger staden en ökad attraktivitet.

Fig. 14. Fyrstorgs lokalisering i Uppsala. © Lantmäteriet i2014/764. Grundkarta med egen bearbetning.

FYRISTORG

Uppsala kommun planerar att göra om Fyristorg och hade som idé att temporärt anlägga en plats för barn och unga till hösten 2016. Karin Åkerblom⁴ beskriver Fyristorg idag som en parkeringsplats vilken kommunen gärna vill ta bort men som handeln vill ha kvar. Åkerblom berättar att man funderat på att anlägga en temporär installation på Fyristorg under sensommaren 2016. Tanken var att det skulle ske något roligt på torget så att platsen skulle upplevas som livfull och aktiv på ett annat sätt än det brukar. Detta för att visa allmänheten att Fyristorg kan användas till något annat än parkering och torghandel. Skulle detta leda till positiva reaktioner från allmänheten skulle torget till exempel stängas av för biltrafik till förmån för olika slags tillfälliga installationer eller arrangemang sommartid, men hållas öppen för biltrafik under vinterhalvåret. Åkerblom berättar att förhoppningen är att på längre sikt ta bort bilparkeringen permanent. Tillfälliga arrangemang såsom torghandel och olika marknader sker på torget idag vilket gör att Fyristorg periodvis kan ses som ett levande torg. Historiskt sett har torghandel bedrivits på platsen under lång tid och det har även varit en plats för unga raggare som hängde där på 70- och 80-talet med sina bilar.

INVENTERING

Fyristorg ligger centralt i Uppsalas äldre delar och angränsar till Fyrisån, Valvgatan, Drottninggatan och Västra Ågatan. På torget finns en bilparkering med plats för 15 bilar och en cykelparkering som vetter mot Fyrisån. På torget finns även en nedlagd offentlig toalett som i dagsläget är konstgalleri. Under sommarhalvåret finns en kiosk med uteservering i torgets södra del. Den vegetation som finns på Fyristorg är sju äldre lindar och på andra sidan av Fyrisån finns ytterligare fyra lindar. Markbeläggningen på torget är asfalt och smågatsten och belysning finns i form av gatubelysning. Två broar, Dombbron och Nybron, finns för passage över Fyrisån.

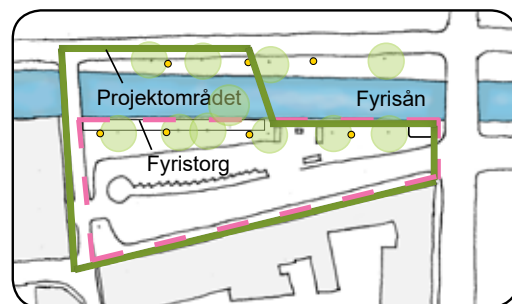

Fig. 15. Förhållandet mellan Fyristorg och Projektområdet

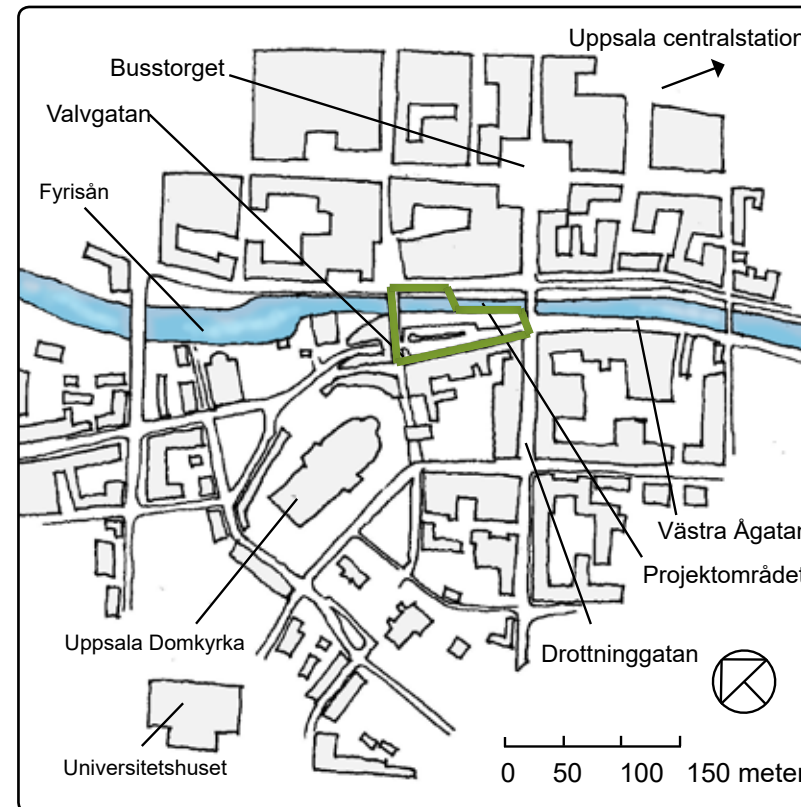

Fig. 16. Orienteringskarta över projektområdet. © Lantmäteriet i2014/764. Grundkarta med egen bearbetning.

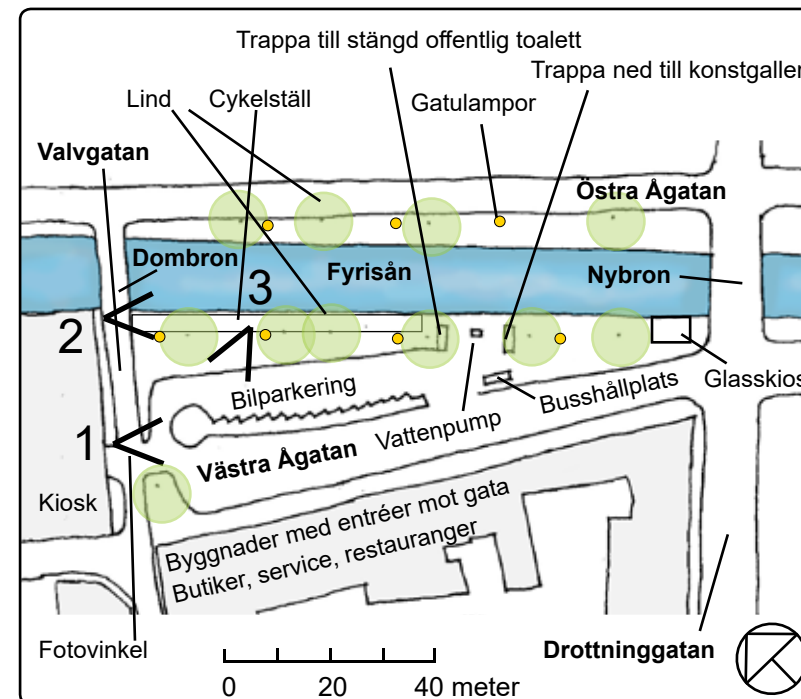

Fig. 17. Inventeringskarta över projektområdet som visar dess befintliga situation. © Lantmäteriet i2014/764. Grundkarta med egen bearbetning.

1 Bild 13. Fyristorg består idag av en bilparkering och cykelställ. Intill Fyrisån finns äldre lindar som ger platsen grönska.

2 Bild 14. Fyrisån ligger precis intill Fyristorg vilket sätter sin prägel på platsen.

3 Bild 15. Bebyggelsen bredvid torget består av äldre hus och i bakgrunden skymtar Uppsala domkyrka.

⁴ Karin Åkerblom, processledare stadsutveckling Uppsala kommun, samtal 2016-01-22

ANALYS

Analysen av projektområdet Fyristorg med omgivning sker genom en tillämpning av de kriterier som togs från förstudien. Nedan visas de kvaliteter som kan verka på projektområdet. De kvaliteter som upplevs ha uppnåtts är gröna och de som inte har uppnåtts är röda (jämför med förklaringarna på sid 21).

Val av plats för temporär landskapsarkitektur

Storlek

Fyristorg är ett relativt litet torg som avsmalnar i söder. Enligt egen uppmätning är den totala ytan för projektområdet ca 4100 m² stor. Ytan bedöms vara tillräckligt stor för att rymma olika aktiviteter och väcka uppmärksamhet.

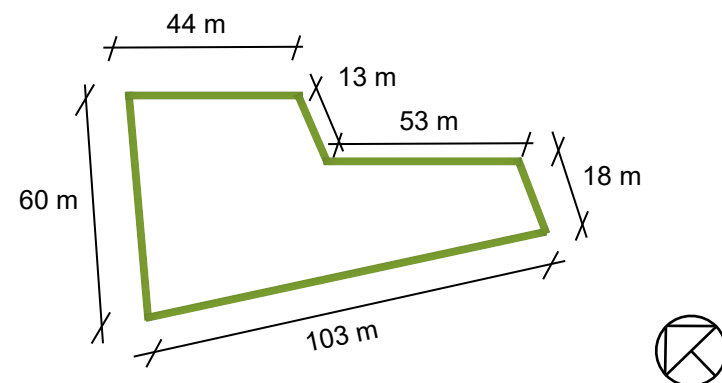

Fig. 18. Projektområdets ungefärliga mått

God ljudkvalitet

Projektområdet har en god ljudkvalitet där ljudnivån inte överstiger 55 dBA. Uppsala kommun (2015b) har gjort en bullerkartläggning över vilka områden inom kommunen där 55 dBA uppnås.

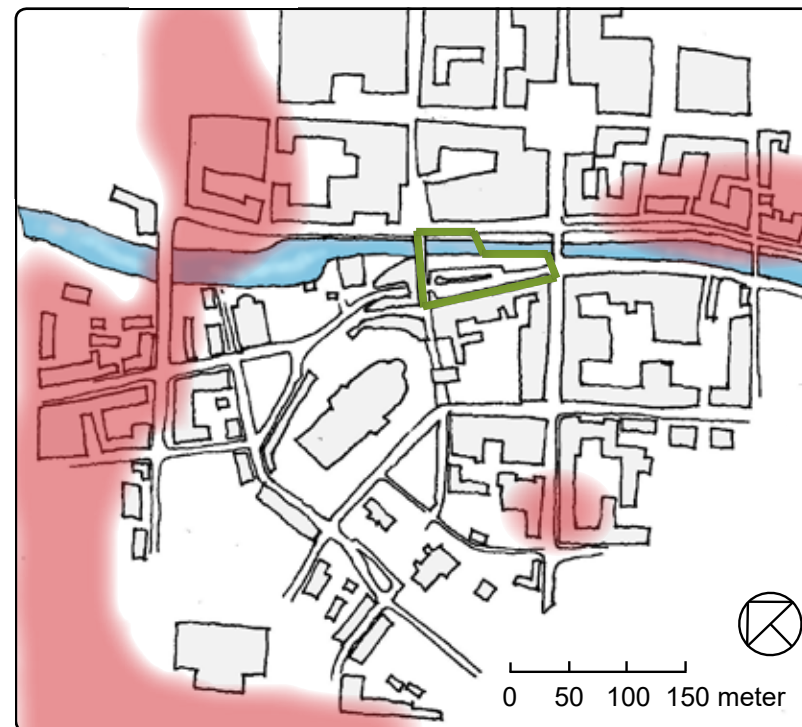

Fig. 19. De rödfärgade områdena uppnår 55dBA. Källa: Uppsala kommun (2015b s. 22).

Platsens omgivning

Projektområdet knyter an relativt bra med omgivningen. På Fyristorg finns en glasskiosk som har uteservering på sommaren och i anslutning till torget finns två restauranger. Dessa bör involveras i projektet vilket gör att platsen uppmärksammas.

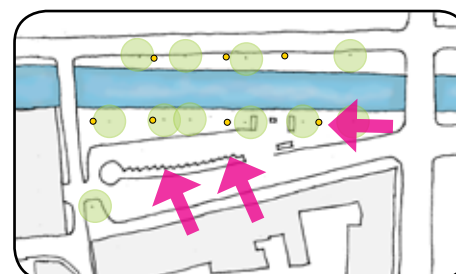

Fig. 20. Projektet ska involvera den verksamhet som finns intill Fyristorg.

Flöde av människor

Det rör sig människor till fots och på cykel på platsen idag där Fyristorg mest fungerar som en passage. De flesta människor passerar längs Valvgatan, Drottninggatan och Västra Ågatan. Några beger sig till busshållplatsen eller till cykelställena.

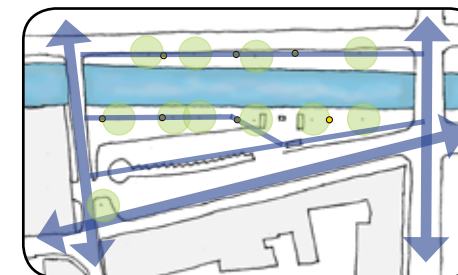

Fig. 21. Projektområdets rörelsemönster. Bredare linjer symboliserar ett högre flöde av människor och tunnare linjer ett lägre flöde.

Platsens kvaliteter

Då projektområdet i dagsläget främst upplevs som en passage och bilparkering har platsen relativt låga kvaliteter. Platsen har därför högre potential att bli en attraktiv plats genom en temporär landskapsarkitektur.

Trygghet och Säkerhet

Trafik

Projektområdet är inte trafiksäkert då Fyristorg utgörs av en bilparkering och Västra Ågatan, Drottninggatan och Östra Ågatan är öppen för biltrafik där hastigheten är 30 km/h.

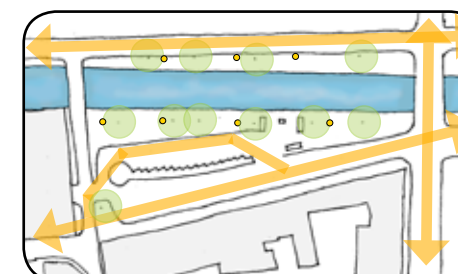

Fig. 22. Flera vägar intill projektområdet är öppna för biltrafik och på Fyristorg finns en bilparkering.

Säkerhet

Platsen har ingen temporär landskapsarkitektur därför kan kriteriet inte tillämpas.

Belysning

Belysning finns inom projektområdet i form av gatubelysning. De ljusar upp mörka partier och påverkar den upplevda tryggheten på platsen positivt. Effektbelysning kan användas.

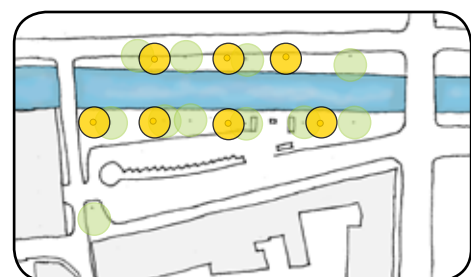

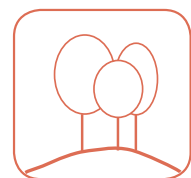
Fig. 23. Gatubelysningens placering inom projektområdet.

Tillgänglighet

Platsen kan användas av barn och vuxna, oavsett funktionshinder, då markmaterialet består av asfalt och gatsten.

Attraktivitet

Varierande terräng- och vegetation

Platsen för projektområdet är i nuläget platt vilket inte stimulerar till lek och fysisk aktivitet. Den vegetation som finns på platsen idag är elva stycken äldre lindar. De ger ett lummigt intryck och skapar en rumslighet.

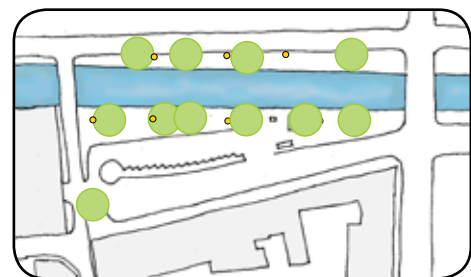
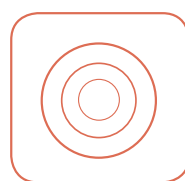

Fig. 24. De gamla lindarna som finns på platsen idag.

Zonering

Platsen uppfyller inte kriteriet då det inte finns några möjligheter för människor att välja mellan att se eller synas.

Funktioner för barn och unga

Kriteriet uppfylls inte då det i dagsläget varken finns möjlighet till socialt umgänge, fysisk aktivitet eller lek. Det finns inga funktioner som gör att man stannar kvar på platsen.

Goda sol- och skuggförhållanden

För att ta reda på hur skuggorna faller från byggnader och träd över projektområdet utförs en Sol- och skuggstudie med Sketchups skuggverktyg. Den temporära installationen är tänkt att stå på Fyristorg under en månad, 15 augusti till 15 september 2016. Därför studerades sol- och skugg förhållandena för den 30 augusti kl 09, kl 12 och kl 15.

Studien visar att träden ger lövskugga på södra sidan av Fyrisån under morgonen och under eftermiddagen på den norra. Byggnaderna påverkar sol- och skuggförhållandena markant då de börjar skugga platsens södra del redan innan lunch. Bäst sol-läge har Fyristorgs mellersta del.

kl 09.00

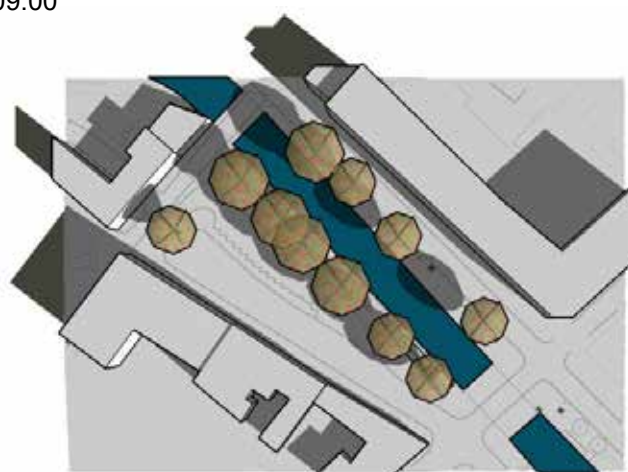

Fig. 25. Sol- och skuggstudien kl 09.00 den 30 augusti

kl 12.00

Fig. 26. Sol- och skuggstudien kl 12.00 den 30 augusti

kl 15.00

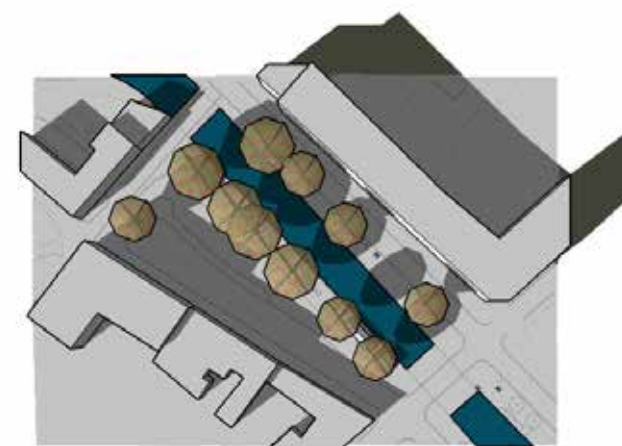

Fig. 27. Sol- och skuggstudien kl 15.00 den 30 augusti

Aktiviteter för olika åldersgrupper

Tillfälliga arrangemang såsom torghandel och olika marknader sker på torget idag vilket gör att Fyristorg periodvis kan ses som ett levande torg. Däremot finns det inga aktiviteter som vänder sig mot barn och unga.

GESTALTNING

Här presenteras den slutgiltiga gestaltningen av projektområdet Fyristorg med omgivning.

Gestaltningsprogram

Programmet syftar till att lösa de huvudsakliga problemen som identifierades under analysen av projektområdet.

- Projektområdet ska vara trafiksäkert, avstängning av Västra Ågatan och avskärmning mot Drottninggatan är därför nödvändigt under projektiden.
- De funktioner som kräver fallskydd ska ha stötdämpande underlag enligt Europastandarderna SS-EN 1176-1 och SS-EN 1176-7.
- Platsen delas in i tre zoner: Offentligt (on-stage), halvprivat (off-stage) och privat (back-stage).
- Platsen ska sträva efter att uppfylla Sandseters *Lekens sex grundläggande drivkrafter* (se sidan 18) samt motivera till fysisk aktivitet och socialt umgänge.
- De omkringliggande två restaurangerna ska involveras på platsen.
- Effektbelysning ska ge platsen en ökad trygghet och attraktivitet.
- Placeringen av funktioner och lekytor ska ta hänsyn till platsens befintliga förutsättningar vad gäller sol- och skuggförhållanden.
- Platen ska ha varierande terräng och mer vegetation.
- Ett förslag på aktivitetsprogram ska finnas.
- Väcka debatt i stadsplaneringsfrågor för barn.
- Gestaltningen ska ge exempel på hur man kan få igång diskussionen om mer barnperspektiv i stadsplaneringen.

Idé och koncept- Skeppsbrott

Det lekfulla konceptet Skeppsbrott valdes för projektområdet. Temat hämtar inspiration från skolidrottens skeppsbrottslek där barnen ska balansera på utlagda plintar, madrasser, ringar m.m. för att inte nudda vattnet (marken). Leken liknar tafatt men skillnaden är att barnen inte får nudda marken, då är de ute ur leken. Hinderbanan tränar barns balans, styrka, motorik, kondition och koordination. Den fysiska aktiviteten sker på ett roligt och lekfullt sätt som passar många barn oavsett ålder. Temat har även en historisk koppling på platsen då det för några tusen år sedan var möjligt att segla längs Fyrisån. Gestaltningens formgivning påverkas även av Fyristorgs befintliga förutsättningar.

Elementen som utgör konceptet Skeppsbrott

Projektområdet ska vara en plats med möjlighet till både aktivitet och avkoppling. Platsen ska erbjuda barn och unga en spännande och attraktiv plats att vistas på. De element som gestaltungsförslaget bygger kring är följande:

Färg och form

Starka färger gör platsen till ett utropstecken. Färgerna kommer igen i hela gestaltningen på detaljer, belysning och utrustning. Ett sammanhållet formspråk bildar platsens ryggrad, där det mjuka och organiska möter det kantiga och hårda.

Sittrappa

Sittrappan av trä är central på platsen. Ovanpå den finns vegetation planerad i form av olika prydnadsgräs samt sand. Detta för att koppla an till skeppsbrotts temat och till de sanddynor med gräs som finns intill kusten. Här finns möjlighet att slå sig ner och sitta antingen ensam eller tillsammans med andra.

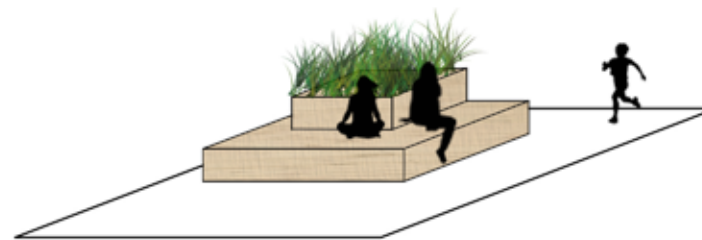

Fig. 28. Sittrappa

Öar

Intill sittrappan finns flera öar utspridda över platsen. Dessa kan man ta sig till genom att hoppa och balansera på stubbar och trästockar. Öarna har olika funktioner och storlek.

Fig. 29. Öar

Hängbro

Lite läskigt men utmanande! En hängbro finns att balansera på över Fyrisån. Hängbron tillgängliggör Fyrisån och skapar något nytt och spännande på platsen.

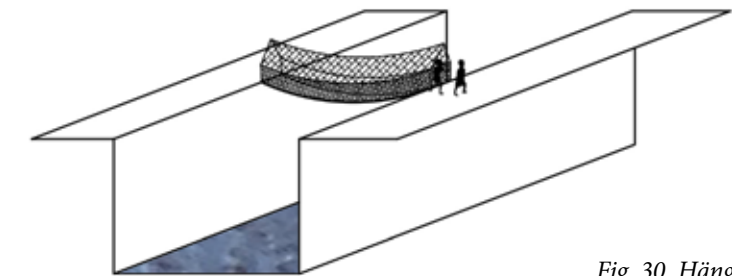

Fig. 30. Hängbro

Rep- och nät

Rep- och nät kopplar till de fiskenät som finns på båtarna. Rep används som staket för att tydligt visa platsens avgränsningar. Nät finns att klättra på vilket stimulerar till fysisk aktivitet och lek.

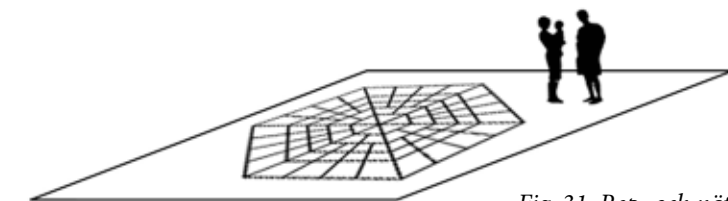

Fig. 31. Rep- och nät

Figur. 32. Tidig skiss av konceptet i början av gestaltningsprocessen.

Skeppsbrott på Fyristorg

Den temporära landskapsarkitekturen Skeppsbrott visar på möjligheterna att utveckla Fyristorg till ett attraktivt och publikt rum för barn och unga men också för hela staden. Förslaget rymmer bland annat möjligheter för offentlig, halvoffentlig och privat vistelse med plats för både fysisk aktivitet och social samvaro. Förslaget presenterar också idéer för en tydligare koppling med Fyrisån och hur de omkringliggande restaurangerna kan involveras på platsen för att skapa ett attraktivt och livfullt stadsrum. Gestaltungsförslaget för Fyristorg visar på möjligheterna att utveckla området till ett attraktivt och publikt rum för alla oavsett ålder där barnperspektivet lyfts.

Den robusta sittrappan upptar en stor del av projektområdet och erbjuder både sittplatser, lekmöjligheter och vattenkontakt. På sittrappan finns prydnadsgräs planterat vilket skapar ett trivsamt ställe att vistas på. Det skira och böljande gräset skapar också en kontrast mot den kantiga och hårda bryggan. Sittrappan har placerats i bästa solläget och mer stillsamma aktiviteter i lövskugga. Få funktioner har placerats i det mest skuggigaste läget.

Utspritt över projektområdet sticker flera öar upp, dessa varierar i storlek och har också olika funktioner. De har sand, en liten karusell, ett klätternät och en är tom där besökarna själva kan välja aktivitet. Kan det bli ett ställe för picknick tillsammans med kompisarna eller en plats för ensam reflektion?

För de som vågar finns det även en möjlighet att via en hängbro ta sig över Fyrisån. Här kan besökarna njuta av utsikten över vattnet samtidigt som passagen över tillför en ökad spänning till projektområdet. Med hängbron kan barn och unga på ett lekfullt sätt korsa vattnet under tiden som de tränar sin balans.

I fyra lindar som står centralt på platsen hängs reflekterande kvadrater av akryl upp i de fyra konceptfärgerna rosa, grön, orange och lila. Dessa blänker i solen och kastar solkatter över marken. Projektområdet har idag gatubelysning men för att sätta en lekfull prägel på platsen även då det börjar mörkna belyses lindarna i konceptfärgerna, detta gör att akrylen kommer att kasta reflektioner även under den mörka tiden på dygnet. Detta leder till att platsen är värd att besöka även senare på kvällen.

Platsens avgränsningar har gjorts med hjälp av ett staket i form att ett rep som tydligt visar projektområdets avgränsning. Detta fungerar även som ett insprängningsskydd.

Området närmast Fyrisån ses som mer privat, den mellersta delen med karusellen, pingisbordet och King-rutan ses som offentlig och området med sitt-rapporna och trädäcken ses som halv offentlig.

Västra Ågatan stängs av för biltrafik och ett staket avgränsar området mot Drottninggatan och Östra Ågatan.

Sittrappor ger platsen en varierande topografi och prydnadsgräset tillför mer vegetation.

Den temporära landskapsarkitekturen har robusta material och fallskydd där det är nödvändigt.

Ett aktivitetsprogram finns som innehåller aktiviteter för olika åldersgrupper.

Funktioner för barn och unga:

- Hängbro
- Karusell
- Pingisbord
- Sand
- Sittrappor
- Uteservering
- Motorikbana
- Stubbar och stockar
- Fia med knuff asfaltsmålning
- King-ruta asfaltsmålning
- Klätternät

Fig. 33. Perspektiv över projektområdet och redovisning av hur de ej uppfyllda kriterierna från förstudien tas upp på platsen.

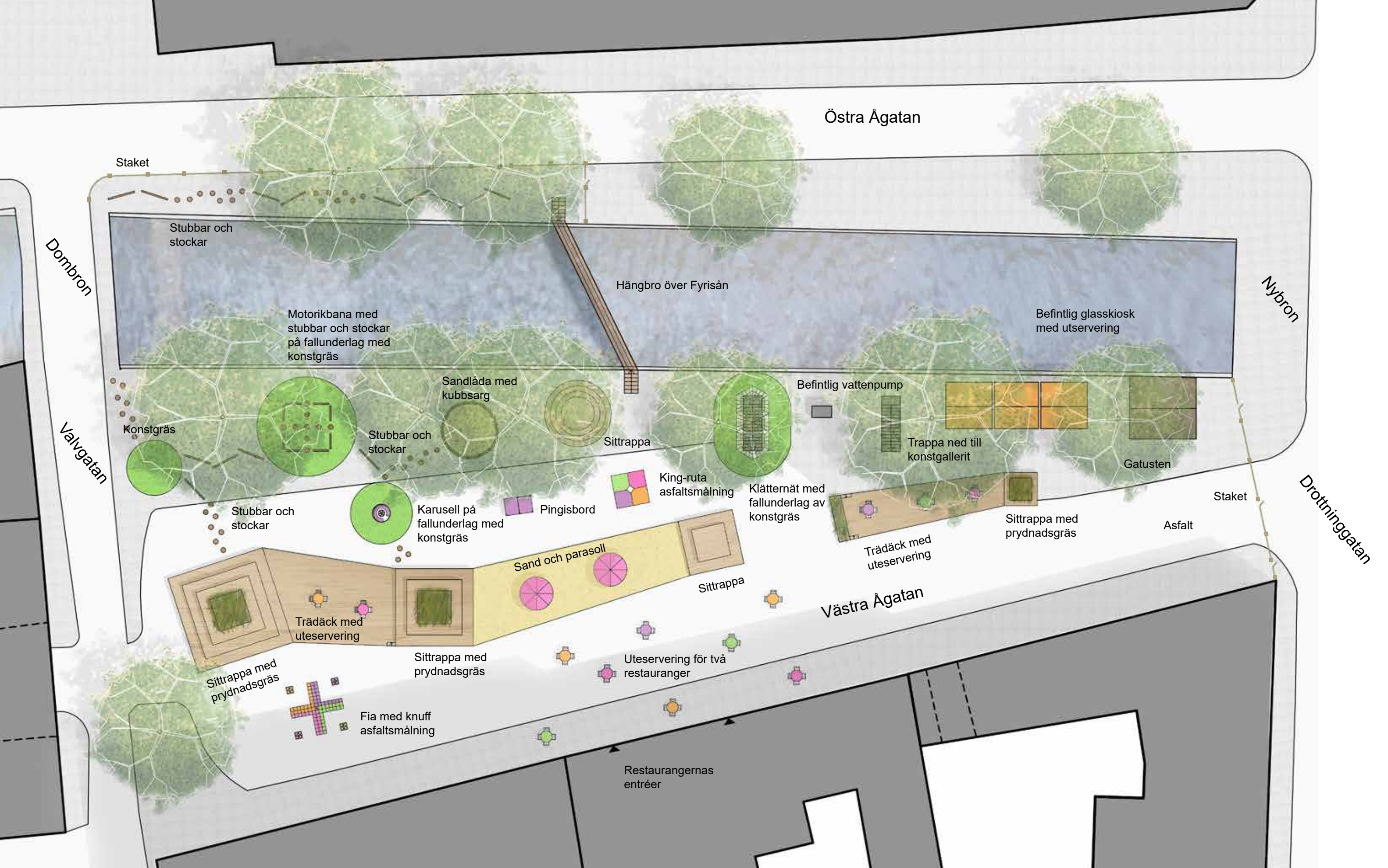

Fig. 34. Situationsplan, skala 1:300 (A3)

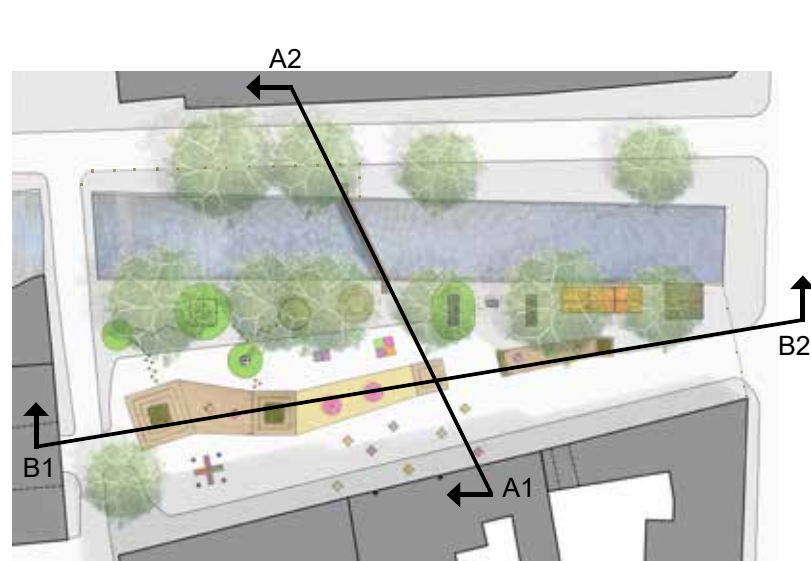

Fig. 35. Dragning av sektioner.

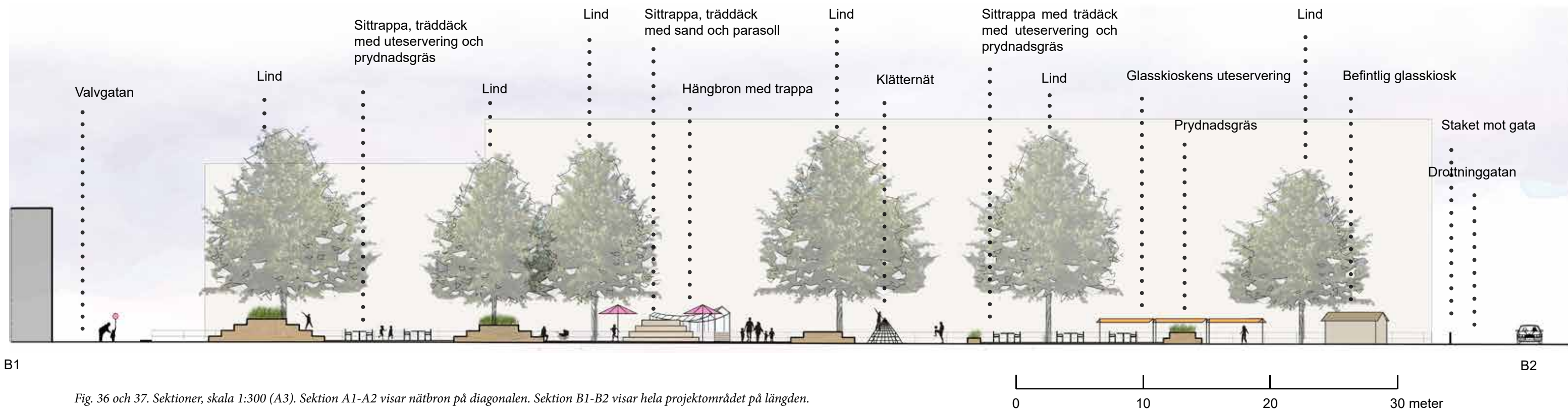
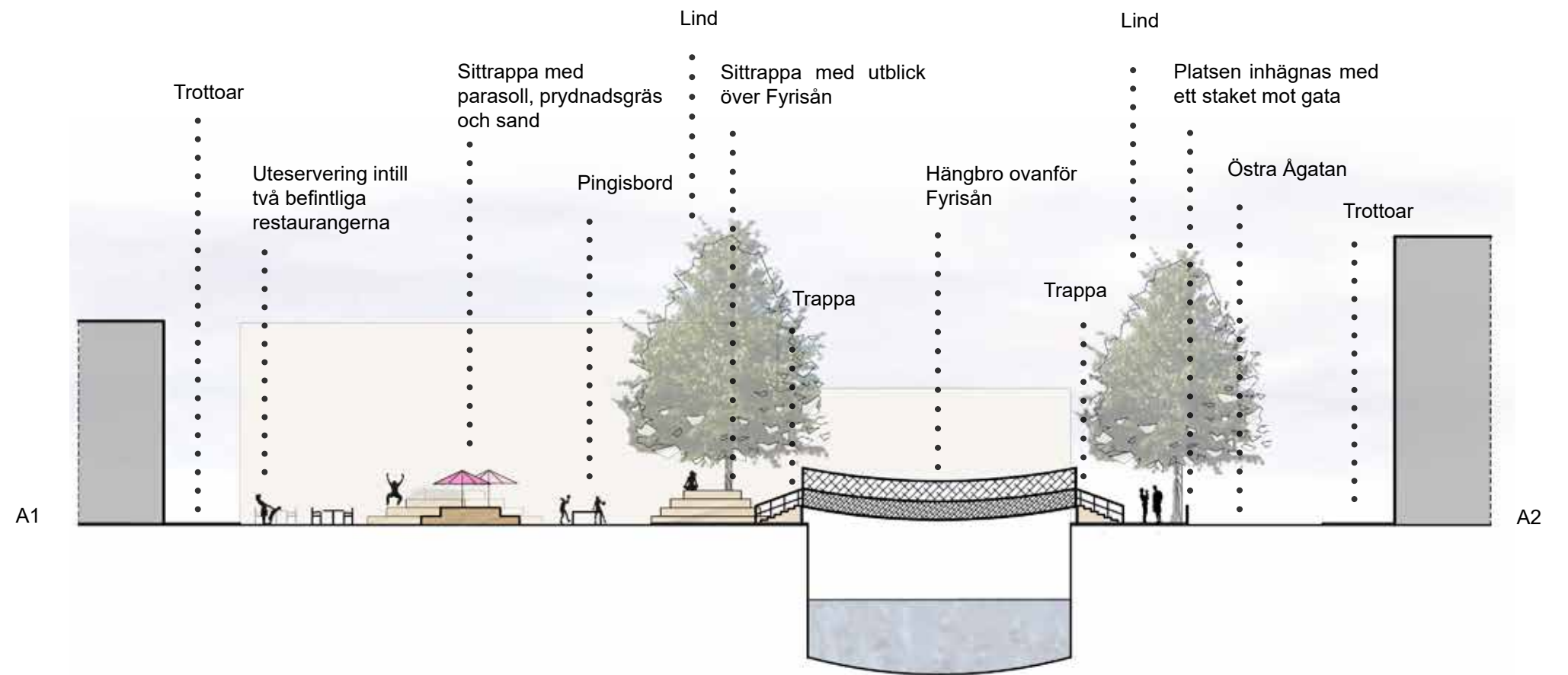
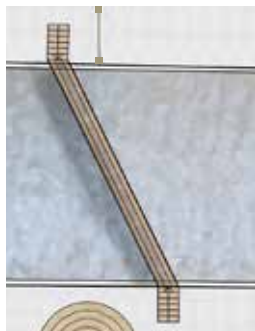

Fig. 36 och 37. Sektioner, skala 1:300 (A3). Sektion A1-A2 visar nätbron på diagonalen. Sektion B1-B2 visar hela projektområdet på längden.

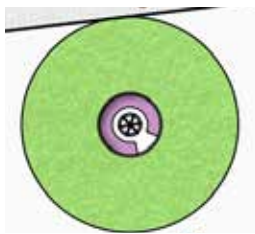
Material och funktioner

Formspråket på platsen är gestaltningens ryggrad, där det mjuka och organiska möter det kantiga och hårda. Skeppsbrottets material och funktioner tar upp dessa uttryck samtidigt som de hålls ihop av konceptfärgerna rosa, grönt, orange och lila.

Hängbron

Både barn och vuxna känner en äventyrskänsla och ett pirr i magen på högre höjder. Hängbron över Fyrisån skapar en spännande och lite läskig upplevelse. Hängbron kommer att vara ungefär 3-4 meter ovanför vattenytan.

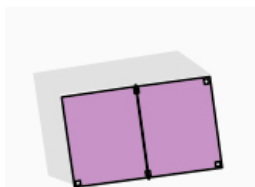
Karusell

På karusellen får barn möjlighet att uppleva den fart som de själva bestämmer. Fallunderlag krävs enligt Europastandarderna SS-EN 1176-1 och SS-EN 1176-7.

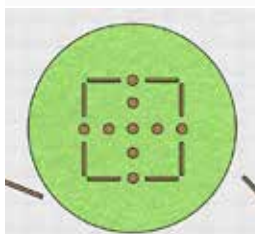
Sittrappa och trädäck

Sittrappan i trä och trädäcket innehåller möjligheter till social samvaro samtidigt som man också kan välja att sitta själv.

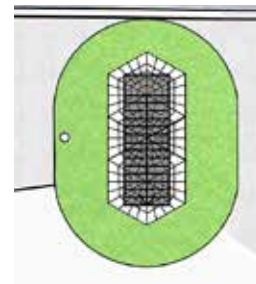
Pingisbord

Vid pingisbordet kan barn och unga under lekfulla former vara fysiskt aktiva.

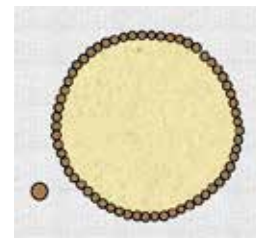
Motorikbana

På motorikbanan tränar barn sin balans och koordination genom att balansera på stubbar och stockar. Här kan de leka tafatt och skeppsbrott. Fallunderlag krävs.

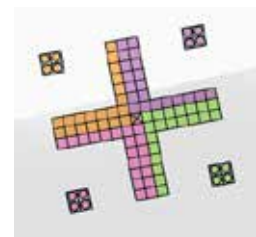
Klätternät

Klätternätet ger barn en utmaning att ta sig över det. De får även möjlighet att visa upp sig vilket kan vara viktigt för tonåringar. De kan även sitta och "slappa" tillsammans på klätternätet. Fallunderlag krävs.

Sand

Sand erbjuder experimentmöjligheter och tränar kreativitet och finmotorik. Den kan användas till byggmaterial och till vattenlekar efter regn.

Asfaltsmålning

Med Fia med knuff och King-rutan får barn vara fysiskt aktiva och träna på att tänka strategiskt. Asfaltsmålningarna har konceptfärgerna.

Effektbelysning

För att Skeppsbrott ska vara en inbjudande plats även på kvällen är en god belysning på platsen viktig. På ett lekfullt vis ljussätts fyra av lindarna som står centralt på platsen för att koppla till konceptet samt skapa en trygghetskänsla då platsen inte ska ha några mörka partier. Lindarna blir belysta i de fyra olika konceptfärgerna, där ljuset blir en kontrast mot den mörka omgivningen.

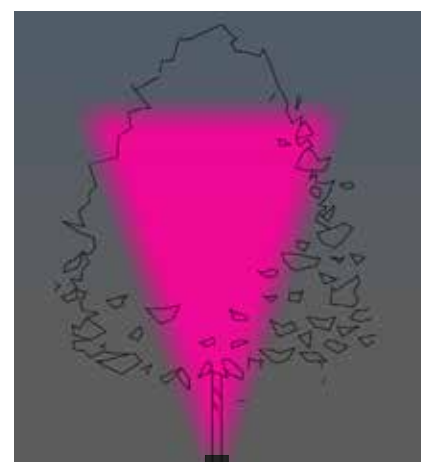

Fig. 38. Detalj av träd med effektbelysning.

Skimrande akryl

I lindarna som ljussätts finns även ett dynamiskt ljusspel. Den böljande tråden tillsammans med den genomskinliga akrylplaten glittrar och kastar solkatter på platsen. Det ger upphov till ett vackert samspel mellan ljus och skugga. När det blir mörkt lyser effektbelysningen upp akrylen som även under kvällen kastar skimrande reflexer.

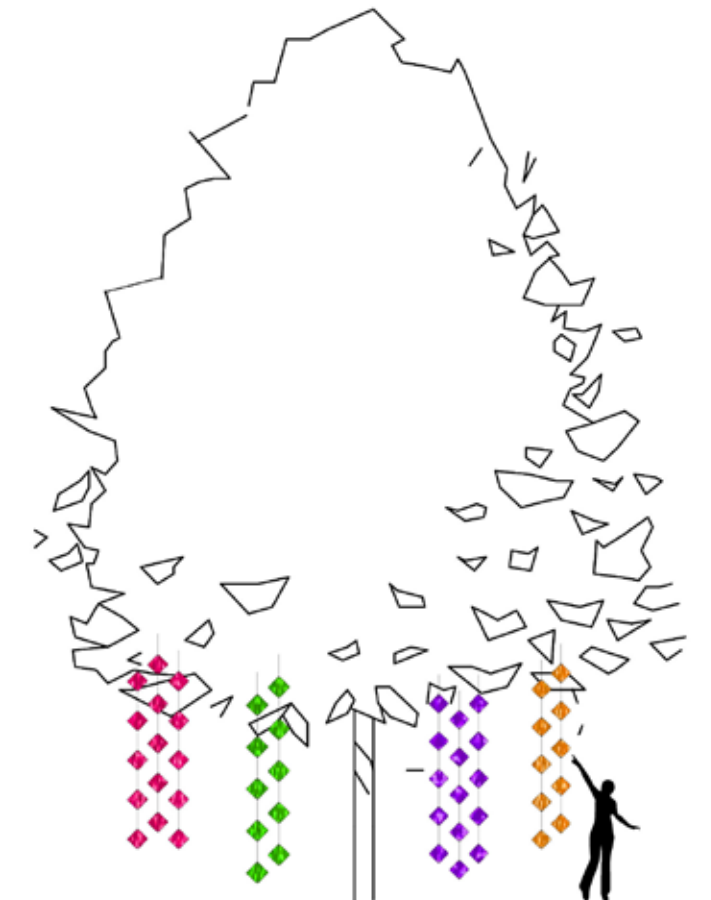

Fig. 39. Detalj av träd med akrylplast.

Fig. 40. Detalj av akrylplasten.

Aktivitetsprogram

För att den temporära landskapsarkitekturen *Skeppsbrott* ska vara värd att besöka under hela den period som den står uppe ska det finnas ett aktivitetsprogram. Där kommer temporära aktiviteter att avlösa varandra. Aktivitetsprogrammet ger förslag på aktiviteter som kan ske för barn från 2-18 år men även för vuxna. Detta då ett offentligt stadsrum ska vara öppet och tillgängligt för alla oavsett ålder. Information om *Skeppsbrott* och aktivitetsprogrammet kommer att gå ut till skolor, förskolor och dagis som har möjlighet att gratis boka in sig på de aktiviteter som erbjuds. Information kommer även att stå i tidningar och på sociala medier som facebook.

Nedan beskrivs några aktiviteter som kan passa för barn inom olika åldersgrupper.

SMÅBARN 2-6 ÅR

De små barnen kommer till platsen tillsammans med föräldrar, förskola eller dagis. Aktiviteterna finns både under vardagar och helger.

Sandlådelek med vatten

Sand finns i gestaltningsförslaget och under en vecka kan vatten tillföras till den avskilda sandlådan med kubbsarg. Här kan barn "greja" med lösa material.

Barnteater

En teatergrupp kommer och spelar upp barnteater anpassat för åldersgruppen vid fyra tillfällen.

Sagostund

En bibliotekarie kommer och har högläsning ur barnböcker en gång i veckan. Har även med sig ett urval av andra böcker som barn med föräldrar har möjlighet att låna på plats. Bibliotekarien informerar också om biblioteket och dess avdelning för barn.

Målning och konstgalleri

Målartält kommer att ställas upp på platsen med dukar, målarfärg och penslar under 2 vardagar. Här kan småbarn skapa sina egna tavlor som de får ta hem eller sätta upp i det befintliga konstgalleriet som finns på platsen. Konstutställning kommer att ske under den sista veckan.

BARN 6-12 ÅR

Barnen kommer till platsen tillsammans med sina föräldrar eller skola. De äldre barnen kan även komma på egen hand. Aktiviteterna finns både under vardagar och helger.

Barnteater

En teatergrupp kommer och spelar upp barnteater anpassat för åldersgruppen vid fyra tillfällen.

Sagostund

En bibliotekarie kommer och har högläsning ur barn- och ungdomsböcker en gång i veckan. Har även med sig ett urval av andra böcker som barnen kan låna på plats. Bibliotekarien informerar också om biblioteket och dess avdelning för barn och ungdomar.

Femkamp

Aktivitetsdag med skolklasser en gång i veckan under vardagarna. Olika färdigställda stationer ska finnas där barnen får vara fysiskt aktiva och ha roligt tillsammans. Exempel på stationer: Fia med knuff-spel, dragkamp, kasta stövel, äta kex och vissla, bygga ett torn med klossar.

Marknad

Skolklasser inbjuds till att hålla marknad/loppis under en helgdag. Ett bra sätt att tjäna in pengar till kommande skolresor.

Målning och konstgalleri

Målartält kommer att ställas upp på platsen med dukar, målarfärg och penslar under två vardagar. Här kan barn skapa sina egna tavlor som de får ta hem eller sätta upp i det befintliga konstgalleriet som finns på platsen. Konstutställning kommer att ske under den sista veckan.

Grafittimålning

Under den sista veckan finns färg, sprayburkar och penslar att låna och barnen får måla vart de vill inom projektområdet. Färgen är lätt att tvätta bort.

Unga 12-18 ÅR

Ungdomarna kommer till platsen tillsammans med skolan men de flesta antas komma dit på egen hand. Aktiviteterna finns både under vardagar och helger.

Marknad

Skolklasser inbjuds till att hålla marknad/loppis under en helgdag. Ett bra sätt att tjäna in pengar till kommande skolresor.

Målning och konstgalleri

Målartält kommer att ställas upp på platsen med dukar, målarfärg och penslar under två vardagar. Här kan unga skapa sina egna tavlor som de får ta hem eller sätta upp i det befintliga konstgalleriet som finns på platsen. Konstutställning kommer att ske under den sista veckan.

Grafittimålning

Under den sista veckan finns färg, sprayburkar och penslar att låna och barnen får måla vart de vill inom projektområdet. Färgen är lätt att tvätta bort.

Ljusfestival med olika artister

Är startskottet på den veckolånga ljusfestivalen som sker under den sista veckan. Den första kvällen belysningen tänds finns flera artister på plats. Musiken flödar och effektbelysningen ändrar utseende och uttryck under kvällen.

Parkour

Uppställning av Parkour-utrustning under en helgdag samt uppvisning av aktiva utövare. Möjlighet att få prova på och få tips och hjälp.

Filmvisning på stor filmduk

Under en fredag- och lördagskväll kommer ungdomsfilmer att visas. Möjlighet finns att låna filter och försäljning av läsk samt godis/snacks.

Teater

En nation kommer och håller ett spex vid två tillfällen varav en sensommarnatt i augusti.

Vuxna och äldre

Ett offentligt stadsrum ska vara öppet och välkomnande för alla oavsett ålder. Därför är det viktigt att aktivitetsprogrammet även har aktiviteter för vuxna och äldre.

Filmvisning på stor filmduk

Under en fredag- och lördagskväll kommer filmer att visas. Möjlighet finns att låna filtar och försäljning av dricka samt godis/snacks kommer att finnas.

Teater

En nation kommer och håller ett spex vid två tillfällen varav en sensommarnatt i augusti.

Matvagnar

Under lunchtid ställs det upp olika matvagnar där människor kan köpa sin lunch under alla vardagar. Sittplatser att slå sig ner på finns i form av sittrappan och de utplacerade utemöblerna.

Boulespel

På angivna tider två dagar i veckan är stora trädäcket med sand öppen för boulespel. En cup-tävling arrangeras vid ett tillfälle.

Sångframträdande

Framträdanden av inbjudna körer och orkestrar sker under två tillfällen.

Ljusfestival med olika artister

Är startskottet på den veckolånga ljusfestivalen som sker under den sista veckan. Den första kvällen belysningen tänds finns en flera artister på plats. Musiken flödar och effektbelysningen ändrar utseende och uttryck under kvällen.

Övrigt

Många aktiviteter attraherar alla människor oavsett ålder. Här nämns några aktiviteter som fungerar för alla.

Sensommarmarknad

Sensommarmarknaden går av stapeln under en helg. Utbudet är varierat, med allt från hantverk, smycken och kläder. Det finns också en hel del ätbart att antingen köpa med sig hem eller äta på plats.

Ljusfestival

Under sista veckan kommer platsen att ljussättas med vackra och innovativa ljusobjekt. Dessa kommer att tändas på kvällen när det börjar mörkna. Tillsammans med vänner och familj är människor välkomna att upptäcka platsen i ett nytt ljus.

Grillplats

En grillplats kommer att finnas under helgerna. Här kan man köpa korv och hamburgare under de tider grillen är öppen.

DISKUSSION

Bild 16

Med den stadsutveckling vi har idag och de större städernas dilemma över hur de ska använda marken tenderar barn och unga ofta att glömmas bort när andra intressen prioriteras. Detta påverkar städernas hållbarhet på sikt då generationers framtida hälsa och levnadsstandard påverkas av de beslut vi tar idag. Som landskapsarkitekt och ansvarig för den yttre miljön i staden finns det möjligheter att påverka detta, men kommunala tjänstemän, beslutsfattare och andra aktörer bör förstå problematiken. Syftet med examensarbetet var att visa ett förslag på hur temporär landskapsarkitektur på Fyristorg i Uppsala skulle kunna användas för att skapa en dialog och debatt om barn i staden. En dialog om vad välfungerande stadsrum innebär för barn och unga. Den temporära landskapsarkitekturen undersöks som medel att väcka debatt och lyfta frågan bland allmänheten, politiker och andra kommunala tjänstemän. För att uppnå syftet ställdes följande frågeställning:

Hur kan Fyristorg utformas med hjälp av temporär landskapsarkitektur med barn och unga som målgrupp?

Valet av projektområde grundade sig på att Uppsala kommun har en ambition att på sikt ta bort bilparkeringen på Fyristorg i Uppsala. Därför ansåg jag att Fyristorg, med sitt centrala läge, har stor utvecklingspotential och kan bli en plats som lockar besökare. Uppsala kommun uttryckte även en önskan om att placera en temporär installation för barn och unga på torget under en månad sommaren 2016. Jag fann detta som en utmaning, att gestalta en plats för barn på ett område som låg centralt i Uppsala och nära både Fyrisån och trafikerade vägar. Min förhoppning var att visa hur Fyristorg, med enkla medel, kan locka fler användare genom att gestalta en plats för barn och unga.

METOD OCH ARBETSPROCESS

I mitt arbete undersöktes goda livsmiljöer för barn i staden samt temporär landskapsarkitektur från ett teoretiskt perspektiv som sedan applicerats genom ett gestaltungsförslag. Här följer en diskussion om hur de olika metoderna fungerade för att svara på frågeställningen och på så sätt även uppfylla syftet med arbetet.

Förstudien

Förstudien gav mig en plattform att utgå ifrån vid det fortsatta arbetet. Det var därför naturligt att börja med den för att fördjupa min kunskap om hur goda livsmiljöer ser ut för barn och unga samt vad temporär landskapsarkitektur är och hur det kan användas som verktyg i stadsplaneringen. En svårighet som uppstod i förstudien var att hitta litteratur och praktiska exempel på temporär landskapsarkitektur som riktar sig mot barn och unga. Möjligtvis kan det finnas exempel som jag inte hittade. Därför blev den litteratur jag fann och som beskrev hur barn och unga använder sig av sin omgivning betydelsefull för att få en förståelse för hur temporär landskapsarkitektur kan se ut för den målgruppen.

Slutsatser från förstudien redovisas i ett antal kriterier. Dessa kriterier visar vad barn och unga behöver för att få goda uppväxtförhållanden i den täta staden och vilka kriterier som bör uppnås för att en plats ska vara trygg, säker, attraktiv och fungera för temporär landskapsarkitektur för den målgruppen. På så sätt menar jag att jag har svarat på min frågeställning.

Referensprojekt

För mig var referensobjekten viktiga för mitt arbete då de gav mig en ökad förståelse för den spridning som finns inom temporär landskapsarkitektur. De gav mig inspiration till hur jag kan använda en temporär installation för att väcka intresse för en bättre stadsplanering för barn och unga samt idéer för hur man kan gestalta detta för att nå målgruppen på bästa sätt. Referensobjekten hjälpte mig på så sätt att svara på min frågeställning. Det hade varit intressant att besöka ett tillfälligt projekt men både tiden på året och konsekvensen av att tillfälliga installationer försvinner gjorde att jag inte fann några projekt att besöka. Jag märkte att många av de tillfälliga projekten främst fanns under sommaren vilket tidsmässigt inte passade min arbetsplan då jag studerade referensprojekten i början av våren. Därför kan platsbesök av tillfälliga projekt vara en svår metod att använda. Det var därför mer användbart att studera dokumenterade tillfälliga projekt, vilket hjälpte mig att översätta min teoretiska kunskap från förstudien till praktik.

Temporär landskapsarkitektur är ett relativt nytt fenomen och jag hittade ingen information om hur temporär landskap-

sarkitektur har använts för att skapa debatt och dialog om barn i stadsmiljö. Det är därför av betydelse att stadsplanerare studerar aktuella temporära projekt och framför allt dem som riktar sig mot barn. Detta för att dokumentera dem och hämta den kunskap de kan få utav dem. För som med allt temporärt så försvinner de efter ett tag och viktig information kan gå förlorad.

Gestaltning

Genom att utföra en gestaltning fick jag en möjlighet att tillämpa den kunskap som jag fått genom förstudien och referensprojekten. Gestaltningen av den temporära landskapsarkitekturen på Fyristorg i Uppsala hjälpte mig att svara på min frågeställning. Om gestaltningen i framtiden kommer att realiseras är min förhoppning att den ska verka som ett medel att lyfta frågan om vikten av en barnvänlig stadsplanering i Uppsala. Jag hoppas också att gestaltningen kan bli en katalysator för stadens beslutsfattare att våga testa olika temporära lösningar för stadens offentliga rum där barn och unga står som målgrupp. Det jag har lärt mig visar att det är möjligt att skapa dessa temporära platser i staden även på en central plats som Fyristorg i Uppsala. Vid första anblicken kändes inte Fyristorg som en optimal plats för barn på grund av trafiksituationen och närheten till Fyrisån men jag upplevde att det kunde bli en bra tillfällig plats om den utformades på rätt sätt. Mitt gestaltungsförslag kan på så sätt ses som ett bidrag till att visa hur tillfällig landskapsarkitektur för barn och unga kan se ut och hur den kan ge en annan funktion och attraktivitet till en plats i staden. Det är dock inte möjligt att i detalj dra några slutsatser om hur mitt förslag skulle kunna fungera i praktiken, om det skulle väcka debatt i stadsplaneringsfrågan och om det skulle kunna leda till att man tar större hänsyn till barn i stadsbyggandet? Däremot kan min gestaltning i kombination med ett genomtänkt aktivitetsprogram ha goda förutsättningar för att uppmärksamma problematiken. Om förslaget förverkligas bör man också överväga riktade insatser för att väcka mediernas intresse samt riktade insatser mot ansvariga tjänstemän och beslutsfattare med ansvar för stadsplanering och framtidens stadsbyggande.

För att förstå Fyristorgs befintliga förutsättningar samt läge i staden gjordes en inledande inventering. Därefter analyserades projektområdet med hjälp av de framtagna kriterierna från förstudien. Det kändes som en lämplig metod att använda för

att analysera platsen ur ett barnperspektiv. De gjorde det även tydligt vilka kriterier som behöver förstärkas för att området ska fungera för barn och unga. Gestaltungsprocessen startade sedan med tidskisser där jag undersökte olika lösningar. Dessa snabba små skisser gjorde att jag snabbt kunde testa olika idéer och jag kände att det var ett värdefullt sätt att arbeta på för mig, speciellt vid de tillfällen då jag hade idétorka och behövde inspiration. Detta gjorde att jag slutligen kom fram till mitt koncept Skeppsbrott.

SLUTSATSER FRÅN FÖRSTUDIEN

Nedan presenterar jag de slutsatser jag drar från förstudien.

Barnperspektivet i staden

Trots att barnkonventionen finns och trots att vi i grunden vill att barn ska få bra uppväxtförhållanden blir det i praktiken inte alltid så. Varför tas ofta kortsiktiga lösningar framför långsiktiga och varför tummas det på barns platser i städerna? Hur barn växer upp kommer att på sikt påverka vårt lands folkhälsa vilket gör att de beslut vi tar idag kommer att påverka flera generationer framåt. Det har visat sig vara en utmaning för stadsplanerare och politiker att få plats med alla funktioner som staden behöver ha. De slutsatser jag drog från förstudien och som resulterade i ett antal kriterier kan fungera som en inspiration för att få in ett barnperspektiv i planeringen. En plats för barn och unga behöver i princip ha samma kvaliteter som en plats för vuxna men där förutsättningar för lek och platsens yta är viktiga faktorer. Jag tror därför att platser som utformas till barn även kan attrahera andra medborgargrupper i staden och på så vis skapa ett stadsrum som inkluderar fler människor. Gehl (2010, 25) framhäver även att människor attraheras mer av livliga och folktäta platser och att stadsliv kan ses som en urban attraktion som gör att människor söker sig dit. För att människor ska vilja stanna kvar på en plats behöver stadsrummet ha en god kvalitet, där säkerhet, trygghet, platsens klimat och attraktivitet är viktiga faktorer. Genom att skapa fler platser i staden som vänder sig till barn skapas även landmärken i staden som barn kan orientera sig efter. Dessa platser kan locka barn från andra stadsdelar vilket skulle leda till att de upptäcker nya miljöer som de annars inte skulle ha kommit i kontakt med. Ett sådant rörelsemönster

förutsätter då att de yngre barnen får hjälp att ta sig dit av vuxna. Istället för att skapa avgränsade lekplatser för barn, hur skulle det vara om man tänker sig att hela staden är lekbar? Då krävs en stadsplanering med barnperspektiv!

Uppsala kommun skulle behöva fokusera mer kring frågor som rör barn och ungas välmående i staden. Det är en viktig stadsbyggnadsfråga att hitta bra platser för barn och unga i staden. Dessa platser bör inte enbart vara lekplatser då barn kan begränsas i sin lek när den sker på enskilda prefabricerade lekutrustningar. Hur skulle det vara om vi istället såg hela staden som lekbar? Ett sätt att använda stadens offentliga rum skulle vara att skapa lekknoder i staden. Att mindre platsbildningar utan någon egentlig funktion kan innehålla något som attraherar barn och unga. Genom att studera var barn gärna uppehåller sig och hur de rör sig när de ska till bostaden, skolan och andra aktiviteter skulle man kunna lokalisera dessa platsbildningar och genom leknoderna även skapa lekstråk. Det skulle öka rörelsefriheten då dessa lekstråk bör vara trygga och säkra och det skulle även öka barns möjligheter att träffa andra lekande barn och skapa sociala möten mellan unga.

Ny metod för stadsutveckling

Bishop & Williams (2012, s 220) menar att temporär landskapsarkitektur kan vara en ny metod vid utformning av stadens offentliga rum. Jag håller med om det men för att metoden ska få större genomslagskraft anser jag att en kunskapsspridning behövs för att förstå nyttan med den temporära dimensionen inom landskapsarkitekturen. Trots att det kommit en våg med temporära installationer runt om i världen så var det för mig ett relativt okänt ämne när jag påbörjade mitt examensarbete. Att använda det temporära borde ses som en intressant metod för att testa en alternativ utformning på en plats för att se hur resultatet blir innan den eventuellt byggs permanent. Det kan även vara en metod för att lyfta viktiga frågor till diskussion, där det temporära kan ses, som Keyzer (2012) nämner, som en katalysator i staden. För att kunna arbeta med och tillåta tillfälliga inslag i städerna behövs öppna och flexibla platser samt att beslutsfattare och andra aktörer är villiga att testa nya idéer. Det temporära kan vara en investering för framtiden men då behöver kommunala tjänstemän, lokala beslutsfattare och andra aktörer bli bättre på att våga satsa på temporär landskapsarkitektur. Det

kan leda till att staden börjar experimentera med olika förslag och på så vis få bättre genomarbetade permanenta lösningar.

Utvecklingspotentialen för hur temporär landskapsarkitektur för barn och unga kan iscensättas är stor då väldigt lite har gjorts för den målgruppen. Det var därför svårt att hitta information om tillfälliga platser där barn och unga står som målgrupp men det tillfälliga borde passa särskilt bra för barn och unga då det speglar barnets egen oförutsägbarhet och lekfullhet. Barn och unga borde därför vara en relativt tacksam målgrupp då de kanske är mer öppna för det nya och oväntade än vad vuxna människor är. Utöver att den temporära installationen är attraktivt utformad kan ett aktivitetsprogram locka fler besökare. Med hjälp av riktade aktiviteter kan platsen användas aktivt under hela projekttiden. Aktiviteter ska finnas för målgruppen men även för vuxna då ett offentligt stadsrum ska vara öppet och tillgängligt för alla. Genom att kombinera temporär landskapsarkitektur med temporära aktiviteter bidrar mitt arbete till att visa hur temporär landskapsarkitektur kan användas som ett verktyg i utformningen och planeringen av vår gemensamma stadsmiljö.

Kriterier för ett välfungerande stadsrum för barn och unga

De begrepp som de framtagna kriterierna från förstudien bygger på är främst hämtade från Gehl (2010), Lieberg (1994) och från Boverkets olika publikationer (2015a, 2015b och 2015c). Dessa är främst tänkta att användas för en permanent plats för barn och unga vilket inte påverkar en temporär installation i samma utsträckning. Dock ser jag en stor fördel i att ha dessa begrepp i åtanke även vid temporära installationer då de påverkar platsens attraktivitet oavsett hur länge installationen ska stå uppe. Är tanken att installationen sedan ska göras permanent är det desto viktigare att redan från början ha utformat platsen utifrån dessa begrepp.

De framtagna kriterierna från förstudien innehåller 13 kriterier. Detta har resulterat i att kriterierna har en stor bredd vilket betyder att varje kriterie kan fördjupas och göras mer detaljerad för att på så sätt minska risken för att de kan missförstås. Kriterierna fungerar däremot bra att använda som inspiration. Man behöver även ta hänsyn till den enskilda platsens befintliga förutsättningar, vilket kommer att göra varje plats unik och

platsspecifik. Vid tillämpning av kriterierna på en plats visar det vilka som uppnås och vilka som behöver extra stöd på platsen för att kunna uppnås. Tanken med kriterierna var att de ska vara enkelt utformade så att vem som helst ska kunna använda dem för att analysera en plats. Ska en nybyggnad ske kan de befintliga förutsättningarna analyseras med hjälp av dem, vilket sedan påverkar utformningen av gestaltningen. Att använda kriterierna vid nybyggnationer och omgestaltning anser jag vara ett steg i rätt riktning att få in barnperspektivet i stadsplaneringen. Med tanke på vilka åtgärder som behövs inom olika projekt är det även en god idé att ta in en landskapsarkitekt tidigt i projektet. Detta för att utformningen tidigt ska fungera på platsen och att kriterierna tillämpas på ett estetiskt tilltalande och lekfullt sätt.

Att komplettera kriterierna med ett gestaltningstema anser jag var en bra kombination. Då tas barnperspektivet upp samtidigt som platsen även får ett sammanhållande koncept. Att använda olika gestaltningsteman skapar också varierande urbana miljöer.

Kriterierna lämpar sig bäst att använda på nyproduktion då man direkt kan påverka så att de kan uppnås. Har man en befintlig plats styr platsens förutsättningar mer, vilket kan leda till att alla kriterier inte kan uppnås.

SLUTSATSER FRÅN GESTALTNINGEN

Målet med min gestaltning var att skapa en attraktiv och livfull temporär plats med barn och unga som målgrupp på Fyristorg. Det försökte jag uppnå med hjälp av mina framtagna kriterier från förstudien samt min egen gestaltande förmåga som jag fått från landskapsarkitektprogrammet. Då projektområdet ligger så pass centralt i Uppsala har Skeppsbrott goda förutsättningar att bli en uppskattad plats av barn och unga under förutsättning att de tillåts att ta sig dit på egen hand eller i sällskap av föräldrarna. Här passerar idag många människor vilket gör att projektområdet har goda förutsättningar att locka många olika grupper av människor. Det har varit inspirerande att skapa en plats som vänder sig till barn och unga men som även ska vara öppen och tilltala många olika människor. Att projektet ligger längs centrala stråk i Uppsala gör att det kommer att kännas naturligt för människor att passera där och mötas.

Det är viktigt att tänka på vad som kommer att hända på platsen under den period den står uppe då barn och vuxna behöver utmaningar som lockar dem. Att ta tillvara på platsens befintliga förutsättningar och kvaliteter är viktigt. Det gäller även att hitta ett samspel mellan orörda- och mer flexibla ytor där flera olika tillfälliga aktiviteter kan uppstå under projektperioden. Genom ett aktivitetsprogram kan olika gruppers önskningar och behov tillgodoses. Tanken är alltså att projektområdet ska ha en stabil grundstruktur där olika temporära aktiviteter avlöser varandra under den perioden som den temporära landskapsarkitekturen står uppe.

En utmaning under gestaltningsprocessen var att arbeta med tidsaspekten då utgångspunkten var att den temporära installationen skulle stå uppe under en begränsad tidsperiod. Detta har varit vägledande under hela processen och har påverkat de beslut som jag tagit under arbetets gång. Antagligen hade mitt gestaltungsförslag sett annorlunda ut om det hade varit en permanent gestaltning.

En annan utmaning var det stora projektområdet då platsens totala yta, enligt de framtagna kriterierna från förstudien, inte borde understiga 3000 m². Jag ville inte att platsen skulle upplevas som ödslig samtidigt som jag inte heller ville fylla den med för många funktioner då den temporära installationen endast skulle finnas under en månad. Gehl (2010, s 64) nämner att det är fördelaktigt att koncentrera ytan för temporära platser för att det inte ska upplevas som ödsligt men samtidigt menar Gehl också att platsens storlek även bör passa ändamålet. Jag försökte därför skapa en central del av projektområdet där konceptet var som starkast. Jag skissade mig fram för att hitta ett enkelt formspråk som kunde vara projektområdets ryggrad och som kunde binda samman ytan utan ett för stort ingrepp. Platsens befintliga förutsättningar påverkade också utformningen av den temporära installationen. Små nivåskillnader mellan asfalten och gatstenen ställde först till med problem där framför allt refugen vid bilparkeringen till en början blev ett hinder. När jag sedan gjorde en solstudie så upptäckte jag att det bästa solläget var just där refugen var. Istället för att se refugen som ett problem så fick jag försöka hitta en lösning på problemet och se det som något positivt.

Att skapa en plats för både barn och unga blev även det utmanande. Jag kände att det var viktigt att platsen inte skulle se

ut som en lekplats för yngre barn och därmed kanske riskera att äldre barn inte valde att gå dit. Därför valdes klassiska lekredskap bort och istället togs funktioner fram som kan attrahera ett större åldersspann där jag försökte få med så många som möjligt av Sandseters sex framtagna grundläggande drivkrafter för lek.

Det jag tror man behöver tänka på om man vill arbeta med temporär landskapsarkitektur för barn och unga i andra städer är att välja en central plats som syns för att barn och vuxna ska hitta dit. Det är viktigt att informera via olika medier för att sprida information om projektet. Man bör också tänka offentligt stadsrum framför lekplats men inspireras av kriterierna för att utforma dem med ett barnperspektiv. Det är viktigt att platsen används aktivt under projektiden, där kan ett aktivitetsprogram med riktade aktiviteter vara till stor hjälp. Förutom att platsen i sig är attraktivt utformat kan ett aktivitetsprogram locka spontana besökare på olika tider av dygnet. Slutligen är det av betydelse att göra en uppföljning av projektet för att se vad vi kan ta med oss och lära oss av inför framtiden vad gäller temporär landskapsarkitektur för barn och unga.

FRAMTIDA FRÅGESTÄLLNINGAR

Det finns mycket kvar att utforska kring ämnet temporär landskapsarkitektur för barn och unga. Efter att som vuxen ha arbetat med en temporär installation utifrån ett barnperspektiv skulle det vara intressant att i nästa steg arbeta med barn och unga direkt. Hur kan en medborgardialog med barn och unga gå till och hur tycker de att de offentliga stadsrummen kan utformas med hjälp av temporär landskapsarkitektur? Det är viktigt att frågor ställs om sådant som barn faktiskt har en möjlighet att påverka. Hur kan barns tankar och erfarenheter tas upp i en gestaltning som är ämnad åt dem?

En annan tanke som väcktes under arbetets gång är hur olika typer av verktyg kan användas vid gestaltningar. Hur ska de utformas så att de är användarvänliga och pedagogiska? Bör verktygen kunna användas av alla eller bör en viss kompetens efterfrågas?

SLUTORD

Jag har med detta arbete förhoppningsvis gett en djupare förståelse för vikten av att värna om barnperspektivet i stadsplaneringen. Att skapa socialt- och estetiskt tilltalande samt funktionella stadsrum som värnar om barnperspektivet är viktiga aspekter för en hållbar stadsutveckling. Min förhoppning är att arbetet visar att ett barnperspektiv behövs i staden och att en plats för barn innehåller kvaliteter som attraherar alla människor. Den temporära landskapsarkitekturen bör även ses som en ny och innovativ metod för stadsutveckling som på ett lekfullt sätt kan vara en nyckel till att skapa en mer levande stad.

KÄLLFÖRTECKNING

SKRIFTLIGA REFERENSER

Andersson, K. (2014). *Jämt ljus*. Tidskriften Stad, (6), ss 28-32. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/tidskriften-stad-0?article=jamt-ljus> [2016-03-17]

Andersson, T. (2015). [Elektronisk] *Kampen om utrymmet*. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/debatt-0?article=kampen-om-utrymmet> [2016-05-13]

Bishop, P. & Williams, L. (2012). *The Temporary City*. New York: Routledge.

Boverket (2015a). [Elektronisk] *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf> [2016-02-15]

Boverket (2015b). [Elektronisk] *Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet*. Tillgänglig: <https://rinfo.boverket.se/FRI/PDF/BFS2015-1-FRI-1.pdf> [2016-02-10]

Boverket (2015c) [Elektronisk] *Friyta för lek och utevistelse för förskolor och skolor*. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/krav-pa-byggnadsverk-tomter-mm/krav-pa-tomter/friyta-for-lek-och-utevistelse-for-forskolor-och-skolor/> [2016-02-10]

Calderon, C. (2011). *En ny form för offentliga rum som börjar i det tillfälliga*. Arkitektur, (1), ss. 12-13.

C/O City (2014) [Elektronisk] *Ekosystemtjänster i stadsplanering - en vägledning*. Tillgänglig: http://media.wix.com/ugd/984fec_717af7187ba74fb3b1afefa18186b802.pdf [2016-08-20]

Eliasson, T. (2013). *Belysningsboken - så ljussätter du utomhus*. Milano: MS Printing

Ewerlöf, S. (2013). *Tillfälliga konstinstallationer intar staden*. P4 Östergötland. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=160&artikel=5622245> [2016-02-22]

Faskunger, J. (2008). [Elektronisk] *Barns miljöer för fysisk aktivitet - samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga*. Kalmar: Statens folkhälsoinstitut. Tillgänglig: https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12226/R200833_barns_miljoer_for_fysisk_aktivitet_webb.pdf [2016-02-15]

Fastighetsägarna Stockholm, White arkitekter & Trafikkontoret (2016). [Elektronisk] *Handbok i medborgardriven stadsutveckling*. Tillgänglig: http://www.fastighetsagarna.se/stockholm/aktuellt_opinion/handbok-medborgardriven-stadsutveckling [2016-02-23]

Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington: Island Press

Jacobs, J (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House

Jungmark, L. & Åkerblom, P (2015). *Skolgården - förvaltning och utveckling av förskole-och skolgårdar*. Sveriges kommuner och landsting

Keyzer, K (2012). [Elektronisk] *Häng med i tiden!* Tidningen trä, (3), s 9. Tillgänglig: http://www.woodarchitecture.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=8416882d-fc1e-4110-ade3-cb056e8135df&FileName=Tr%C3%A4%2C+2012%2C+Nr+3.pdf [2016-02-18]

Lenninger, A & Olsson, T. (2006). *Lek äger rum*. Värnamo: Fälth & Hässer

Lenninger, A & Olsson, T. (2011). [Elektronisk] *Att leka är ett livsvillkor*. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/arkiv?article=att-lekar-ett-livsvillkor> [2016-03-17]

Lenninger, A. (2013). [Elektronisk] *I Stockholm får inte barnen plats*. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/tidskriften-stad-0?article=i-stockholm-far-inte-barnen-plats> [2016-03-17]

Lieberg, M (1994). *Ungdomarna, staden och det offentliga rummet*. I Fornäs, J, Boëthius, U & Reimer, B (red.) Ungdomar i skilda sfärer. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB, ss. 187-234. URN: urn:nbn:se:liu:diva-17025

Mårtensson, F. (2009a). *Lek i verklighetens utmarker*. Hämtad från Jensen M. & Harvard Å (red). (2009). *Leka för att lära*. Lund: Studentlitteratur AB

Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J-E. och Grahn, P. (2009b). *Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children*. Health and place vol. 15 ss.1149-1157.

Nationalencyklopedin (2016). [Elektronisk] *Temporär*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/tempor%C3%A4r> [2016-03-17]

Penalosa, G & O'Rourke, A (2015). [Elektronisk] *Stad med plats för alla*. Tidskriften Stad, (8), s 43. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/tidskriften-stad-0?article=8-80-city-stad-med-plats-alla> [2016-05-13]

Olsson, T. (2013). [Elektronisk] *Den tillfälliga platsens rika kvaliteter*. Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/kronika?article=den-tillfalliga-platsens-rika-kvaliteter> [2016-03-17]

Sandseter, E. (2007). *Categorizing Risky Play - How Can We Identify Risk-taking in Children's Play?* European Early Childhood Education Research Journal, Vol. 15, No. 2, pp.237-252

Tengbom (2016). [Elektronisk] *Public parklet*. Tillgänglig: <http://www.tengbom.se/sv-SE/projekt/276/public-parklet> [2016-02-22]

Unicef (2016). [Elektronisk] *Barnkonventionen*. Tillgänglig: <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full> [2016-10-20]

Uppsala kommun (2010a). [Elektronisk] *Uppsala om tjugo år - en sammanfattning av översiktsplan 2010*. Tillgänglig: <https://www.upsala.se/contentassets/6a71f2c9d36f42468f6d4e72a4844bae/op-sammanfattning-2010-webb.pdf> [2016-02-25]

Uppsala kommun (2010b) [Elektronisk] *Översiktsplan 2010 för Uppsala kommun*. Tillgänglig: https://www.upsala.se/contentasset/s/886fdc4d05614bcb2fa6191580c725f/oversiktsplan_2010_200dpi.pdf [2016-02-28]

Uppsala kommun (2013). [Elektronisk] *Parkplan för Uppsala stad*. Tillgänglig: <https://www.upsala.se/contentassets/90c7a95169c148beb968ff453852f59d/parkplan-bakgrund-tillgangsanalys-plan-parkutveckling.pdf> [2016-04-13]

Uppsala kommun (2015a). [Elektronisk] *Befolkningsstatistik*. Tillgänglig: <https://www.upsala.se/boende-och-trafik/kartor-och-statistik/befolkningsstatistik/> [2016-02-25]

Uppsala kommun (2015b). [Elektronisk] *Åtgärdsprogram för omgivningsbullen*. Tillgänglig: <https://www.upsala.se/contentassets/b92ca07ef9c4418da9dd01d3c7ad7e3b/ks-arende-9-atgardsprogram-for-omgivningsbullen.pdf> [2016-05-02]

8 80 cities (2016). [Elektronisk] *8 80 cities* Tillgänglig: <http://www.880cities.org/index.php> [2016-10-20]

FIGUR- OCH BILDFÖRTECKNING

Författaren har tillstånd av upphovsrättsinnehavaren för samtliga figurer och bilder. För figurer och bilder som inte inkluderas här står författaren som upphovsman om inget annat anges.

Bild 2. Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/m%C3%A4nniskor-hatt-toque-jacka-690547/> [2016-02-16]

Bild 4. Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/flickor-lekande-barn-sepia-tonat-993583/> [2016-03-15]

Bild 5. Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/skateboard-urbana-gata-ungdom-908288/> [2016-03-22]

Bild 6. Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/ben-all-star-converse-casual-f%C3%B6tter-407196/> [2016-02-18]

Bild 7. Foto: Erik Wählström.

Bild 8-9. Foto: Thomas Zaar, White Arkitekter.

Bild 10-11. Foto: Frida Möller/Studio Emma Svensson, Tengbom.

Bild 12. Foto: Erik Wählström.

Bild 16. Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/rullskridskor-rulle-skridskor-kul-381216/> [2016-03-10]

Bild 17. Tillgänglig: <https://pixabay.com/sv/ryggs%C3%A4ck-manliga-city-street-1149462/> [2016-03-10]

Fig. 8. White Arkitekter.

Fig. 9. *Perspektiv*. Skapad av författaren med visst material från skalgubbar.se © Teodor Javanaud Emdén och publicdomainvectors.org.

Fig. 24-28. Skapade av författaren med visst material från skalgubbar.se © Teodor Javanaud Emdén och publicdomainvectors.org.

Fig. 32-33. *Sektioner*. Skapad av författaren med visst material från publicdomainvectors.org.

Fig. 35. *Detalj av träd med akrylplast*. Skapad av författaren med visst material från publicdomainvectors.org.

